

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ДУБИНА Максим Вікторович

УДК 336.76:338.46:336.717.22(043.5)

**РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ
НА ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОВІРИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Чернігів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Чернігівському національному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Гонта Олена Іванівна,
Чернігівський національний технологічний
університет Міністерства освіти і науки України,
директор Навчально-наукового інституту економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Васильєва Тетяна Анатоліївна,
Сумський державний університет
Міністерства освіти і науки України,
директор Навчально-наукового інституту фінансів,
економіки та менеджменту імені Олега Балацького;

доктор економічних наук, професор
Коваленко Юлія Михайлівна,
Університет Державної фіскальної служби України
Державної фіскальної служби України,
професор кафедри фінансових ринків;

доктор економічних наук, доцент
Поліщук Євгенія Анатоліївна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри корпоративних фінансів і
контролінгу.

Захист відбудеться «15» листопада 2018 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Чернігівському національному технологічному університеті за адресою: 14033, м. Чернігів, вул. Стрілецька, 1.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету за адресою: 14033, м. Чернігів, вул. Стрілецька, 1.

Автореферат розісланий «12» жовтня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Активізація процесів формування належного рівня фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання є необхідною умовою стабільного функціонування й реформування національного господарства. Підвищення обсягів кредитних та інвестиційних ресурсів і забезпечення їх використання економічними суб'єктами можливе лише за умов ефективно діючого ринку фінансових послуг, основними учасниками якого є фінансові установи та їхні клієнти. Проте розвиток такого ринку в сучасних умовах в Україні відчуває вплив низки деструктивних чинників економічного та політичного характеру. Це знижує прагнення фізичних та юридичних осіб до здійснення заощаджень, погіршує умови отримання позик громадянами та суб'єктами підприємництва, негативно впливає на їхню схильність до здійснення інвестиційної діяльності та, у підсумку, призводить до руйнування сформованих довірчих відносин між виробниками та споживачами фінансових послуг. Окреслене актуалізує питання нового осмислення теоретико-методологічних основ дослідження особливостей функціонування ринку фінансових послуг та пошуку нових механізмів забезпечення його висхідного поступу в сучасних реаліях економіки України.

Аналіз ретроспективи розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг свідчить, що вагому роль у його розбудові відіграють індивідуальні взаємозв'язки між фінансовими посередниками та їхніми клієнтами, які формуються через встановлення, насамперед, довірчих відносин між ними. Відповідно до цього, враховуючи стійку об'єктивну детермінацію рівня довіри між виробниками та споживачами фінансових послуг і функціонуванням ринку фінансових послуг, загострюються питання розуміння особливостей такої взаємодії. Це вимагає проведення системного теоретичного дослідження функціонування ринку фінансових послуг на основі виявлення особливостей формування довіри між його основними суб'єктами та розробки практичних заходів, що сприятимуть формування інституту довіри в межах окремих сегментів такого ринку.

Особливості розвитку ринку фінансових послуг вивчалися вітчизняними науковцями, серед яких варто відзначити здобутки таких учених: О. Вовчак, Ж. Гарбар, О. Гонта, І. Діденко, М. Диба, В. Дорош, Е. Єгоров, В. Зимовець, І. Кобушко, В. Корнеєв, В. Леонов, Т. Майорова, В. Маргасова, В. Міщенко, С. Науменкова, С. Онишко, Є. Поліщук, Н. Ткаченко, С. Черкасова, С. Шкарлет, І. Шкільник. Суттєві аспекти функціонування різних сегментів зазначеного ринку досліджувалися О. Абакуменко, В. Виговською, В. Вовк, М. Забаштанським, В. Ільчуком, О. Парубець, В. Прокопенко, Б. Пшиком, В. Ходаківською.

Питання розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри розглядалися в працях Є. Алімпієва, Г. Андрущенка, О. Бонецького, Т. Васильєвої, Ю. Веселова, В. Гейця, А. Гриценка, Ю. Коваленко, О. Кожем'якіної, Т. Кричевської, А. Купрейченко, І. Мазур, І. Малого, С. Погорєлова, Т. Пояркової, Л. Примостки, Т. Скрипкіної, Т. Смовженко, Т. Терпан, С. Шумської, а також закордонних дослідників: Д. Аджемоглу (D. Acemoglu), Дж. Акерлофа (G. Akerlof), Р. Бегнера (R. Bergner), Д. Гамбетти (D. Gambetta), Л. Гісо (L. Guiso), Л. Зінгалеса

(L. Zingales), Д. Канемана (D. Kahneman), Дж. Коулмена (J. Coleman), Дж. Робінсон (J. Robinson), К. Санстейна (C. Sunstein), П. Сапієнзи (P. Sapienza), Е. Селігмена (E. Seligman), Е. Де Сото (H. de Soto), Дж. Стігліца (J. Stiglitz), Н. Талеба (N. Taleb), Р. Талера (R. Thaler), Ф. Фукуяма (F. Fukuyama), Ч. Тіллі (C. Tilly), Р. Шиллера (R. Shiller), П. Штомпки (P. Sztompka).

Наукові школи зазначених учених є вагомими та важливими для формування актуальних теоретичних уявлень про розвиток ринку фінансових послуг, але треба констатувати, що його функціонування з позиції формування інституту фінансової довіри залишається малодослідженим напрямом фінансової науки, який ще не набув ґрунтового й системного характеру. На нашу думку, продовжують залишатися відкритим питання про обґрунтування концептуальних засад взаємодії інституту фінансової довіри та ринку фінансових послуг. У зв'язку з цим актуалізується необхідність дослідження економічної природи та особливостей функціонування інституту фінансової довіри. Вимагають подальшого удосконалення методичні підходи до аналізу ринку фінансових послуг та оцінки рівня довіри між його учасниками. Потребує удосконалення механізм розвитку такого ринку на основі підвищення рівня фінансової довіри в суспільстві. Отже, актуальність і практична значущість зазначених проблем обумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначення її мети, завдань, структури та змісту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах планів науково-дослідних робіт Чернігівського національного технологічного університету МОН України за темами: «Розробка фінансово-економічних засад інноваційного розвитку базових галузей економіки регіону» (№ державної реєстрації 0110U007062), у межах якої автором описані сучасні тенденції та особливості розвитку ринку страхових послуг України; «Управління розвитком системи фінансово-економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання» (№ державної реєстрації 0113U002742), де дисертантом обґрунтовано концептуальний підхід до декомпозиції системи страхування вкладів; «Теоретико-прикладні аспекти фінансового забезпечення національного господарства» (№ державної реєстрації 0113U002741), у межах якої автором самостійно сформульовані особливості функціонування системи страхування вкладів в Україні; «Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства» (№ державної реєстрації 0115U001150), де дисертантом досліджено: теоретичні засади впливу ринку фінансових послуг на розвиток національної економіки в контексті забезпечення її фінансової безпеки; особливості функціонування депозитного ринку і його впливу на розвиток інноваційно-інвестиційних процесів; «Фінансова стійкість економічних систем у кризових умовах господарювання» (№ державної реєстрації 0115U001149), у межах якої автором поглиблені науково-теоретичні засади функціонування фінансових компаній на ринку фінансових послуг; «Науково-практичні засади формування фінансово-економічної безпеки різних економічних систем» (№ державної реєстрації 0115U0011451), де дисертантом визначена роль кредитної системи в забезпеченні фінансової безпеки держави.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розроблення теоретичних, методологічних основ та обґрунтування практичних положень розвитку ринку фінансових послуг України на основі формування інституту довіри для підвищення ефективності взаємодії між фінансовими установами та їхніми клієнтами в процесі руху фінансових ресурсів.

З огляду на мету дослідження в роботі поставлені такі завдання:

- уточнити понятійно-категоріальний апарат теорії фінансового посередництва;
- дослідити економічну природу та конкретизувати сутність ринку фінансових послуг із позиції системного підходу;
- виявити сутнісний зміст, характерні риси інституту довіри та обґрунтувати його роль у перерозподілі фінансових ресурсів національної економіки;
- з'ясувати вихідні методологічні підходи та принципи формування інституту довіри на ринку фінансових послуг;
- поглибити теоретико-методологічні засади дослідження взаємообумовленої трансформації інституту довіри та ринку фінансових послуг;
- запропонувати методику аналізу актуальних трендів ринку фінансових послуг;
- розробити методичні підходи до оцінювання рівня довіри на ринку фінансових послуг;
- ідентифікувати системні проблеми розвитку ринку фінансових послуг на основі культивування інституту довіри;
- обґрунтувати науково-прикладні засади розбудови ринку фінансових послуг на основі підвищення рівня фінансової довіри;
- удосконалити теоретичну конструкцію механізму розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри;
- запропонувати комплекс взаємоузгоджених практичних заходів щодо підвищення рівня довіри на ринку фінансових послуг;
- сформувати концептуальну платформу трансформації інституційної моделі державного регулювання ринку фінансових послуг.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку ринку фінансових послуг України.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні, методичні та практичні положення розвитку ринку фінансових послуг України на основі формування інституту довіри.

Методи дослідження. У дисертації використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, що дало змогу сформувати концептуальну цілісність здійсненого дослідження. Застосовано системний, синергетичний, поведінковий та процесуально-детерміністський підходи для вивчення розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри. Для досягнення визначеної мети та всебічного пізнання об'єкта наукового дослідження використано такі методи: аналіз та синтез – для критичної оцінки підходів щодо трактування дефініцій «ринок

фінансових послуг», «фінансова довіра» та формування авторської позиції щодо їхньої сутності; діалектичний структурно-функціональний – для розгляду підходів щодо розуміння сутності ринку фінансових послуг, обґрунтування теоретичних засад його функціонування; фасетний метод – для класифікації видів фінансової довіри; компаративний аналіз – для виявлення основних тенденцій розвитку ринку фінансових послуг та ідентифікації проблем забезпечення довіри на ньому між фінансовими посередниками та їхніми клієнтами; економіко-статистичні методи – для визначення рівня фінансової довіри; індексний аналіз – для оцінки динаміки розвитку ринку фінансових послуг; логічного узагальнення – для обґрунтування пропозицій щодо підвищення рівня довіри на ринку фінансових послуг; графічної візуалізації – для наочного подання інформації тощо.

Статистичну та фактологічну основу дослідження становили нормативно-правові та законодавчі акти, монографічні дослідження та наукові публікації провідних вітчизняних і закордонних учених та практиків, аналітичні матеріали Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Державної служби статистики України, Національного банку України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, публікації міжнародних економічних організацій, інформаційні ресурси мережі Інтернет, особисті спостереження та розрахунки дисертанта.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна сформульованих та обґрунтованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій вирішує важливу науково-практичну проблему розвитку ринку фінансових послуг України на основі формування інституту довіри.

Найбільш суттєві результати, які характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

вперше:

– сформовано концептуальні положення вивчення інституту довіри як ключової умови активізації розвитку ринку фінансових послуг на основі поєднання наукового інструментарію біхевіористичного, інституційного та системного підходів, що дозволило побудувати структурно-логічну схему дослідження, аргументовано пояснити залежність функціонування ринку фінансових послуг від довірчих відносин між фінансовими посередниками та їхніми клієнтами, виявити взаємообумовлені імпульси розбудови такого ринку та підвищення рівня фінансової довіри в суспільстві;

– висунуто та доведено гіпотезу щодо коеволюції інституту довіри та ринку фінансових послуг засобами процесуально-детерміністського та інституційного підходів, що дало змогу розкрити дуалістичну сутність феномену довіри і визначити її базові моделі: каузальна – як окремий інститут, який еволюційно формується на ринку фінансових послуг; розвитку – як неформального чиннику, і на цій основі запропонувати відповідний методичний інструментарій пізнання особливостей зазначеної коеволюції;

– аргументовано необхідність використання концепції TESAP як імперативної платформи стратегії розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри, що ґрунтується на принципах прозорості (*transparency*), освіченості (*education*), спрощеності (*simplicity*), обізнаності (*awareness*), перманентності (*permanent*), що дало можливість конкретизувати конфігурацію середовища, здатного ініціювати позитивні трансформації ринку фінансових послуг і гармонізувати взаємодію фінансових установ та їхніх клієнтів;

– введено в науковий термінологічний обіг поняття «інфраструктура фінансової довіри» з обґрунтуванням на основі системно-декомпозиційного аналізу його інтенціоналу, що дозволило підтвердити дедуктивну гіпотезу стосовно необхідності впровадження комплексних гарантійних схем повернення коштів як окремих елементів зазначеної інфраструктури та сегментних каталізаторів підвищення рівня взаємної довіри економічних суб'єктів з метою уникнення інфраструктурних диспропорцій між окремими секторами ринку фінансових послуг та забезпечило можливість розширити сферу дослідження основ функціонування ринку фінансових послуг;

– доведено доцільність оцінювання та розроблено агрегований показник рівня довіри на ринку фінансових послуг, який розраховується на основі параметрів окремих видів фінансової довіри (кредитної, депозитної, страхової та інвестиційної), що дозволяє застосувати таку модель на практиці і визначити кумулятивний показник фінансової довіри, а також ідентифікувати вектор зміни її тренду в часовому вимірі;

удосконалено:

– змістовну інтерпретацію системних властивостей ринку фінансових послуг, які на відміну від існуючих були поділені на дві групи: базові – притаманні такому ринку постійно в умовах сталості або зростання рівня довіри (історичність, цілісність, структурованість, ієрархічність, комунікативність, гармонізаційність, цілеспрямованість, автономність, відкритість, адаптивність, емерджентність, синергічність, багатокритеріальність, стохастичність, стійкість та альтернативність) та додаткові – ті властивості, які виникають у періоди спаду довіри (мультиплікативність, самоорганізаційність, турбулентність, робастність, дисипативність, спадковість та еквіфінальність), що дозволило виділити два типи середовища трансформацій зазначеного ринку: стабільне та турбулентне. Це дає можливість моделювати та вносити відповідні корективи в поведінку економічних суб'єктів залежно від зміни сегмента й параметрів функціонування ринку фінансових послуг;

– наукові положення за рахунок виокремлення засобами фасетного методу таких класифікаційних ознак фінансової довіри: за центром продукування довірчих відносин; за суб'єктом споживання фінансової послуги; за видом фінансової послуги; за типом фінансового посередника, на який спрямовано довірчі відносини; за масштабом об'єкта, що перебуває в полі довірчих відносин; за видом валюти фінансової послуги. Така класифікація дала змогу систематизувати множину форм проявів фінансової

довіри та визначити складові елементи комплексного агрегованого показника рівня довіри на ринку фінансових послуг;

– науково-методичний підхід до оцінки стану ринку фінансових послуг, що на відміну від усталених ґрунтується на поєднанні базових засад системного та секторального аналізу, передбачає розрахунок кумулятивного індексу розвитку ринку фінансових послуг та враховує тенденції розвитку всіх його сегментів. Застосування запропонованого підходу дає змогу якісно охарактеризувати тенденції розвитку ринку фінансових послуг, що загалом створює інформаційне підґрунтя для розробки заходів підвищення ефективності його функціонування;

– декомпозицію механізму розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри, концепт будови якого відмінний від інших розширенням системи цільових орієнтирів новим завданням, а саме – запобігання деструкції секторальної гармонійності моделей формування інституту фінансової довіри, вирішення якого вимагає поглиблення методологічних засад функціонування такого механізму шляхом впровадження нових принципів його конструкції (збалансованість, узгодженість) та відповідних методів і суголосних їм інструментів, раціональна селекція яких дозволяє пом'якшити диспропорції розвитку ринку фінансових послуг та отримати синергетичні соціально-економічні ефекти від підвищення рівня фінансової довіри в суспільстві;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат теорії поведінкових фінансів у частині уточнення змісту понять: «фінансова довіра», сутність якої була визначена на основі пізнання логічно сформованої категоріальної послідовності пов'язаних понять «довіра – економічна довіра – фінансова довіра» з обґрунтуванням природи, особливостей використання кожного з них та врахуванням діалектико-методологічного взаємозв'язку між ними; «ринку фінансових послуг», що, на відміну від наявних, розкривається на основі принципів інституційного, системного, товарного, ринкового підходів. Це сприяло диверсифікації інструментарію пізнання особливостей функціонування ринку фінансових послуг та підвищенню рівня наукової аргументованості умовиводів щодо його розвитку на основі формування інституту довіри;

– методологічне обґрунтування дослідження коеволюції інституту довіри та ринку фінансових послуг, у частині виокремлення закономірностей взаємообумовлених змін (субстанціональної зумовленості, онтологічного поєднання, детермінації динаміки) та принципів пізнання зазначеного процесу (динамізму, міждисциплінарності, сталої кореляції, синергізму, узгодженого детермінізму, кількісної визначеності та еластичності). Це дозволило сформулювати конструктивну основу для формування архітектури інституційної моделі довіри на ринку фінансових послуг;

– теоретичне обґрунтування трансформації архітектури інституційної моделі державного регулювання ринків фінансових послуг, що на відміну від наявних передбачає реалізацію таких етапів: 1) створення мегарегулятора на базі Національного банку України й передачі йому функцій нагляду від

Нацкомфінпослуг та НКЦПФР за діяльністю всіх фінансових посередників; 2) перехід до моделі twin peaks і формування на базі Нацкомфінпослуг та НКЦПФР єдиного органу державної влади у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг із визначенням базових функцій та принципів його роботи. Практичне застосування зазначеного підходу дозволить розробити необхідні передумови формування інституту довіри на ринку фінансових послуг через організацію регулятивного нагляду за діяльністю фінансових посередників та істотно підвищити ефективність впливу держави на розвиток такого ринку;

– ідентифікація системних проблем розвитку ринку фінансових послуг, які на відміну від уже охарактеризованих виокремлені за результатами аналізу трендів розвитку зазначеного ринку з позиції формування інституту довіри, зокрема: недостатній рівень захисту прав споживачів та виробників фінансових послуг, неефективність державного регулювання діяльності фінансових посередників, нерозвинута інституційна інфраструктура фінансової довіри, незадовільний рівень фінансової грамотності населення, низький рівень транспарентності діяльності всіх суб'єктів на ринку фінансових послуг, відсутність методики проведення лонгітюдних досліджень для вивчення та прогнозування особливостей поведінки громадян залежно від зміни рівня їхньої довіри до діяльності фінансових установ різних типів. Це дозволило сформулювати науково-практичні пропозиції щодо формування інституту довіри на ринку фінансових послуг.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення сформульованих автором у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що вони можуть стати методологічною базою дослідження розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри для розробки заходів підвищення ефективності роботи фінансових установ в Україні. Запропоновані методологічні підходи та розроблені рекомендації знайшли відображення в практичній діяльності органів державної влади, роботі фінансових установ та використовуються в методичному забезпеченні навчального процесу закладами вищої освіти.

Основні положення, висновки та рекомендації дослідження були використані в роботі Департаменту економічного розвитку та регуляторної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України (довідка від 13.01.2015 р. № 53/18-01-03-15); Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка від 11.04.2017 р. № 371109/35903-07); Державної аудиторської служби України (довідка від 15.03.2018 р. № 3-48/3); Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації (довідка від 24.04.2018 р. № 06-15/1011); АТ «Укресімбанк» (довідка від 18.05.2018 р. № 076-004/794); АТ «Райффайзен Банк Аваль» (довідка від 07.05.2018 р. № Д1-В89/62/81/1); АТ «ОТП Банк» (довідка від 26.02.2018 р. № N00-05/1); ПрАТ СК «ПЗУ Україна» (довідка від 19.05.2018 р. № 101); КС «Чернігівський кредит» (довідка від 06.04.2018 р. № 18); Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень (довідка від 20.02.2018 р. № 12); GFA Consulting Group під час реалізації проекту міжнародної технічної

допомоги FORBIZ у межах ініціативи «Підтримка ЄС України у відновленні її економіки» (EU4Busines) (довідка від 20.04.2018 р. № 12).

Авторські розробки використовуються в навчальному процесі Чернігівського національного технологічного університету під час викладання курсів: «Гроші та кредит», «Банківські операції», «Фінансовий ринок», «Фінансове посередництво» (довідка від 07.05.2018 р. № 202/08-739).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові положення, висновки й рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Авторський внесок у працях, опублікованих у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися й одержали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях та круглих столах, серед яких: IV Международная научно-практическая конференция «Рефлексивные процессы и управление в экономике» (м. Партеніт, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Трансформація національних моделей економічного розвитку в умовах глобалізації» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 2013 р.); Ювілейна міжнародна науково-практична конференція, присвячена 70-річчю Буковинського державного фінансово-економічного університету «Інноваційні виміри розвитку економіки в умовах глобалізації» (м. Чернівці, 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки» (м. Київ, 2015 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики» (м. Харків, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові інструменти просторово-територіального розвитку» (м. Черкаси, 2016 р.); Second international scientific and practice conference «Ukraine-EU. Modern Technology, Business and Law» (Словаччина–Польща, 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку регіонів України в умовах інтеграційних викликів» (м. Луцьк, 2016 р.); Third international scientific and practice conference «Ukraine-EU. Modern Technology, Business and Law» (Словаччина-Австрія-Угорщина, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети» (м. Запоріжжя, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні особливості шляхів вирішення економічних проблем розвитку» (м. Львів, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики» (м. Тернопіль, 2017 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку» (м. Одеса, 2017 р.).

Публікації. Наукові положення, висновки та рекомендації автора опубліковані в 66 працях, у тому числі: 1 одноосібна монографія, 11 підрозділів у колективних монографіях; 35 статей у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних, з них 15 одноосібних статей; 3 статті в зарубіжних виданнях; 16 робіт апробаційного характеру. Загальний обсяг наукових робіт становить 182,62 ум. друк. арк., з яких 103,8 ум. друк. арк. належить особисто автору.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний обсяг дисертаційної роботи становить 542 сторінки. Робота містить 26 таблиць та 108 рисунків, список використаних джерел з 566 найменувань розміщено на 58 сторінках, 22 додатки – на 75 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – **«Теоретичні засади дослідження процесу формування інституту довіри на ринку фінансових послуг»** – розкрито сутність ринку фінансових послуг на основі використання системного підходу, визначено його основні сегменти та функції, фактори, що впливають на розвиток такого ринку, досліджено природу неформальних чинників та специфічні ознаки їхньої дії на функціонування фінансових установ.

Ринок фінансових послуг є середовищем взаємодії споживачів та виробників фінансових послуг. Наявність ефективної співпраці між цими економічними суб'єктами є умовою розбудови такого ринку й об'єктивно існуючою необхідністю активізації процесу перетворення тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб у кредитні та інвестиційні ресурси. Для поглиблення теоретичних засад існування такої взаємодії в дисертаційній роботі увагу приділено дослідженню сутності й особливостей функціонування ринку фінансових послуг як середовища виникнення і розвитку відносин між фінансовими установами та їхніми клієнтами. Це було реалізовано через визначення природи такого ринку завдяки конкретизації категорій: «послуга», «фінансова послуга», «фінансова операція», «економічна операція», «економічна послуга». Аналіз змісту зазначених дефініцій та групування наукових концепцій розгляду сутності категорії «ринок фінансових послуг» дали змогу визначити інституційний, ресурсний, товарний і ринковий підходи до розгляду його природи (рис. 1).

З урахуванням цього на основі систематизації отриманих наукових результатів сформульовано авторську позицію щодо розуміння сутності ринку фінансових послуг і запропоновано його розглядати як сукупність економічних відносин, що виникають у процесі реалізації нематеріальної форми результату взаємодії, якому притаманна споживча вартість, між суб'єктами в процесі задоволення їхніх фінансових потреб на взаємовигідній основі відповідно до чинного законодавства з метою отримання прибутку, збереження вартості активів або досягнення соціального ефекту.

Рис. 1. Наукові підходи до дослідження сутності категорії «ринок фінансових послуг»

Джерело: систематизовано автором.

Для поглиблення відомих теоретичних положень щодо функціонування ринку фінансових послуг та особливостей забезпечення його подальшого розвитку в дисертації використано методологію системного підходу для розгляду такого ринку як єдиного, цілісного об'єкта вивчення. Використання такого підходу до вивчення зазначеного ринку дозволило конкретизувати компоненти такого ринку як окремої системи, визначити мету її функціонування, провести аналіз процесу надання послуг фінансовими установами, з'ясувати особливості її взаємодії з окремими елементами зовнішнього середовища. Також визначено та описано функції, принципи функціонування окресленої системи, обґрунтовано особливості їх трансформації в результаті дії чинників різної природи. Зокрема, дослідження наявних наукових підходів до визначення базових функцій ринку фінансових послуг дозволило автору провести їх систематизацію та виділити серед них такі: трансформаційна, ринкова, обслуговуюча, соціальна, регулююча, інформаційно-аналітична та функція мінімізації ризиків (рис. 2).

Враховуючи особливості реалізації окремих функцій ринком фінансових послуг, у дисертаційній роботі ідентифіковано базові чинники його розвитку, проведено їх класифікацію та визначено серед них місце неформальних факторів, які об'єктивно здійснюють вплив на процес взаємодії фінансових установ та їхніх клієнтів.

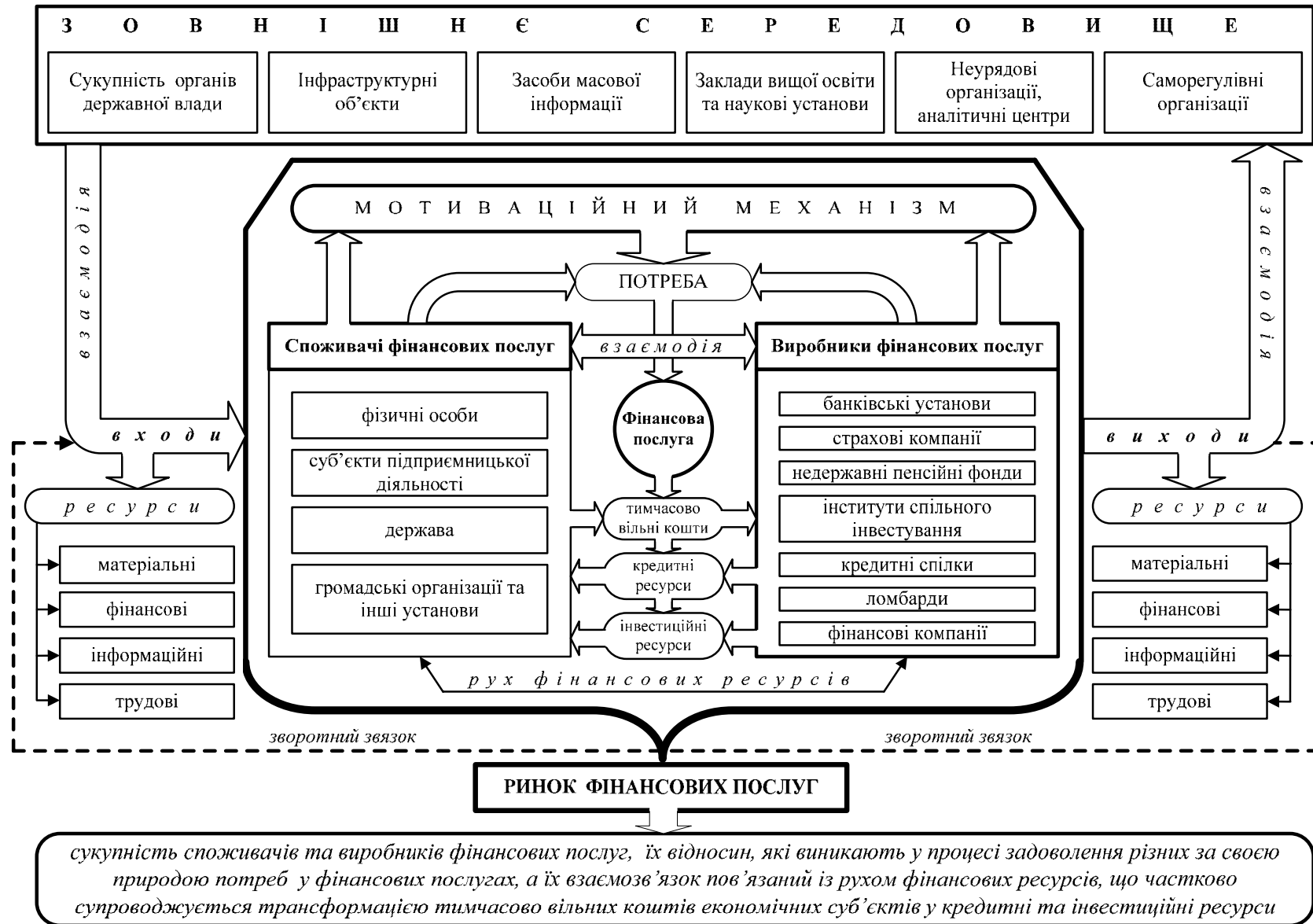

Рис. 2. Графічне представлення ринку фінансових послуг у системному вимірі

Джерело: складено автором.

Для поглиблення розуміння характерних рис здійснення такого впливу проведено детальний аналіз природи неформального інституту, визначено його характерні ознаки та здійснено їх систематизацію. Запропоновано розглядати окреслений інститут як систему норм, правил, зв'язків, яка виникає в результаті взаємодії індивідів, створюється еволюційним шляхом, формується під тиском об'єктивних закономірностей розвитку суспільства, а механізм її функціонування не регулюється чинним законодавством. У результаті такого дослідження визначено базові неформальні інститути, що відіграють ключову роль у функціонуванні ринку фінансових послуг. До їх числа віднесено такі: традиції, релігія, менталітет, взаємодопомога та довіра. Аналіз особливостей впливу кожного з них дозволив виявити провідну роль саме довіри у формуванні ефективних відносин між фінансовими установами та їхніми клієнтами і встановити об'єктивно існуючу необхідність забезпечення належного її рівня для формування умов подальшого розвитку ринку фінансових послуг.

У другому розділі – **«Теоретико-методологічне підґрунтя визначення сутності інституту довіри та особливостей його формування на ринку фінансових послуг»** – проаналізовано наявні міждисциплінарні положення розуміння сутності категорії «довіра», визначено її роль в економічних дослідженнях, розглянуто природу фінансової довіри та обґрунтовано специфічні ознаки формування інституту довіри на ринку фінансових послуг.

Довіра є універсальним та унікальним явищем і являє собою чинник розвитку соціальних систем. Важливу роль цей феномен відіграє в розвитку економічних відносин, які утворюють між господарюючими суб'єктами. Це актуалізує необхідність вивчення особливостей виникнення та підвищення рівня довіри в економічних системах для забезпечення сприятливих умов їхнього розвитку. Особливого значення дослідження теоретичних та методологічних засад зародження і функціонування зазначеного явища між різними суб'єктами набувають під час вивчення фінансових відносин, де наявність довіри між їхніми учасниками є основою розвитку всіх компонентів фінансової системи держави.

У дисертації використано методологію міждисциплінарного методу для вивчення природи довіри, що дало змогу виявити різні підходи до розгляду сутності цього феномену, а саме: історичний, соціологічний, теологічний, філософський, політичний, психологічний та економічний. Ґрунтовний аналіз їх базових положень забезпечив можливість визначити основні концепції пізнання довіри: розгляд її як категорії, явища, емоції, стану свідомості, інституту та чинника і встановити особливості існування цього феномену (багатосуб'єктність, персоніфікованість, результативність, позитивізм, динамічність та змінність). Це дало можливість обґрунтувати доцільність його розгляду як інституту та фактора в процесі дослідження характерних рис його впливу на функціонування ринку фінансових послуг.

Аналіз положень теорії інституціоналізму дав змогу виділити основні підходи до розгляду категорії «інститут», до числа яких віднесено такі: інститут – сукупність інституцій; інститут – система; інститут – соціальний

феномен; інститут – сукупність норм і правил. Критичне осмислення існуючих підходів до тлумачення змісту зазначеної категорії дало можливість поглибити розуміння сутності довіри як суспільного інституту, обґрунтувати специфічні риси його існування (неформальний характер, довгостроковий період відновлення та формування, складна наукова формалізація, результат, суб'єктна належність, об'єктивність функціонування).

Використовуючи результати дослідження сутнісних ознак довіри як унікального суспільного феномену, у дисертації визначено та систематизовано її основні види, серед яких виокремлено економічну довіру як особливий випадок побудови ефективних відносин між господарюючими суб'єктами. Такий підхід дозволив з'ясувати її місце у складній композиції різних типів довіри. Дослідження наукових праць у сфері вивчення економічної довіри дало змогу виділити сукупність підходів до тлумачення її змісту: ресурсний; процесний, суб'єктний, і на основі аналізу їхніх особливостей використання визначити базові ознаки економічної довіри: взаємодія; економічний процес; результат та передбачуваність. Врахування окреслених теоретичних положень функціонування такого виду довіри дозволило розглянути її як окремий економічний інститут та ідентифікувати його складну морфологію. У свою чергу, це сприяло створенню міцного наукового фундаменту пізнання природи фінансової довіри як невід'ємного компонента розвитку ринку фінансових послуг, що полягало у визначенні її сутності через встановлення діалектико-методологічного взаємозв'язку між такими поняттями, як «довіра – економічна довіра – фінансова довіра».

Аналіз специфічних рис економічної категорії дав змогу визначити, що фінансова довіра є категорією й повинна бути впроваджена в термінологічний апарат економічної науки. Її зміст запропоновано розглядати так: фінансова довіра – система стабільно існуючих у соціальному просторі традицій, норм, звичаїв, стереотипів мислення, правил, інструкцій, стандартів, функціонування якої в процесі створення, розподілу й використання централізованих та децентралізованих фондів сприяє виникненню відносини, які можна охарактеризувати надійними, впевненими, добросовісними, що дає можливість прогнозувати подальші дії їхніх учасників.

Для обґрунтування існування видів фінансової довіри, які існують на окремих ринках фінансових послуг, у дисертації використано фасетний метод класифікації основних типів такої довіри. Серед ознак групування та відповідних їм типів виділено такі: центр продукування довірчих відносин (довіра споживача до фінансової установи; довіра фінансової установи до клієнта); за суб'єктом споживання фінансової послуги (довіра фізичних осіб; довіра юридичних осіб; органів державної влади до фінансового посередника); за видом фінансової послуги (кредитна довіра; депозитна довіра; страхова довіра; інвестиційна довіра); фінансовий посередник, на який спрямовано довірчі відносини клієнтів (довіра до банку; довіра до ломбарду; довіра до кредитної спілки; довіра до фінансової компанії; довіра до недержавного пенсійного фонду; довіра до інститутів спільного інвестування; довіра до страхової компанії); масштаб об'єкта, що перебуває в полі довірчих відносин

(макросистемна; мікросистемна), вид валюти фінансової послуги (довіра до національної валюти; довіра до іноземної валюти). Аналіз відмінних рис між виділеними типами фінансової довіри дозволив встановити особливості формування кредитної, депозитної, страхової та інвестиційної довіри й визначити напрямки підвищення їх рівня в суспільстві.

У третьому розділі – «**Методологічні засади розвитку ринку фінансових послуг України на основі формування інституту довіри**» – досліджено особливості взаємодії між ринком фінансових послуг та інститутом довіри, розроблено методологічні положення вивчення коеволюції між ними, запропоновано концептуальні засади визначення її основних моделей і особливостей їх існування.

У дисертації через ідентифікацію та виокремлення принципів формування, функціонування, розвитку ринку фінансових послуг і опис базових принципів зародження та еволюціонування інституту довіри проведено дослідження коеволюції цих об'єктів пізнання, що дозволило виявити закономірності її існування та принципи пізнання (рис. 3).

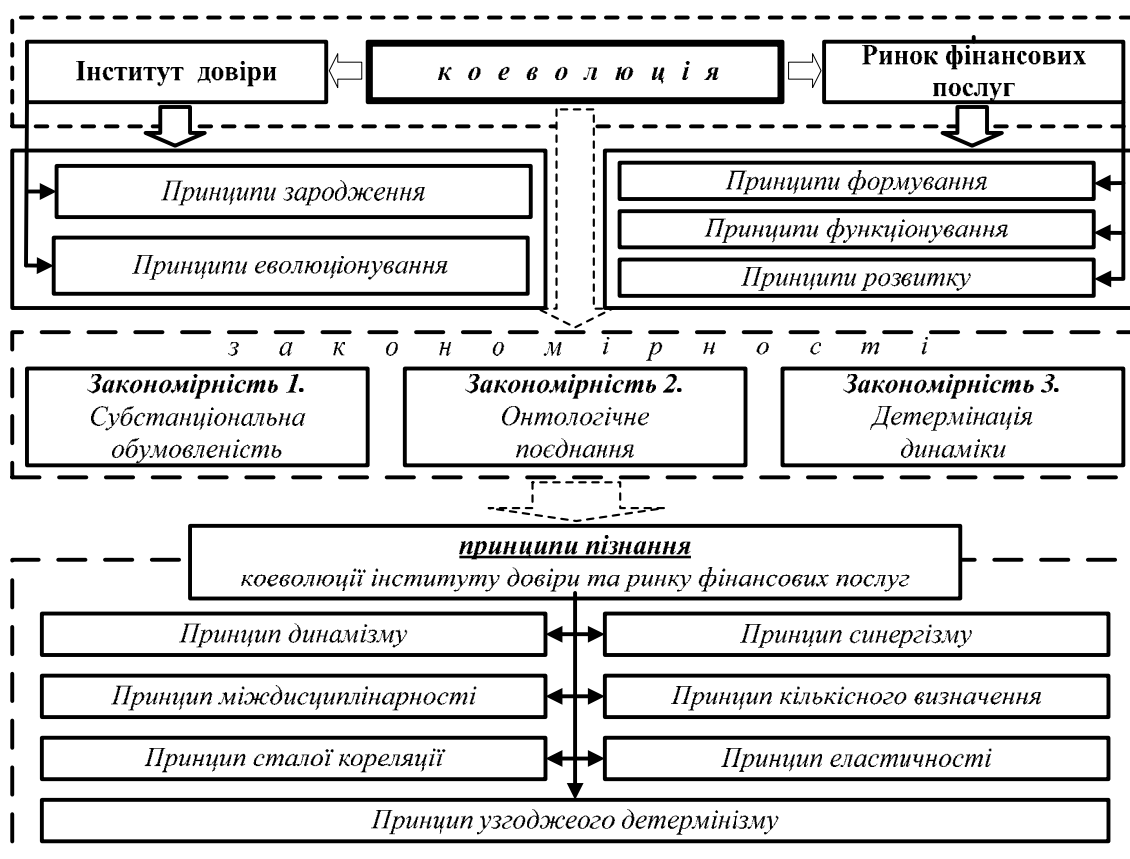

Рис. 3. Закономірності існування та принципи пізнання коеволюції інституту довіри та ринку фінансових послуг

Джерело: складено автором.

Для поглиблення теоретичних засад функціонування коеволюції між інститутом довіри та ринком фінансових послуг було використано методологічний апарат процесуально-детерміністського та інституційного методів пізнання. У результаті його застосування було визначено базові моделі такої коеволюції, серед яких виділено такі (рис. 4):

1. Каузальна модель, або модель причинності – стан коеволуції інституту довіри та ринку фінансових послуг, за якого довіра розглядається як неформальний чинник впливу на зазначений ринок, що діє в поєднанні з іншими подібними факторами та частково визначає особливості його подальшого розвитку.

2. Модель розвитку – стан коеволуції ринку фінансових послуг та інституту довіри, за якого довіра розглядається як окремий об'єктивно діючий інститут, що є важливим елементом подальшого розвитку досліджуваного ринку.

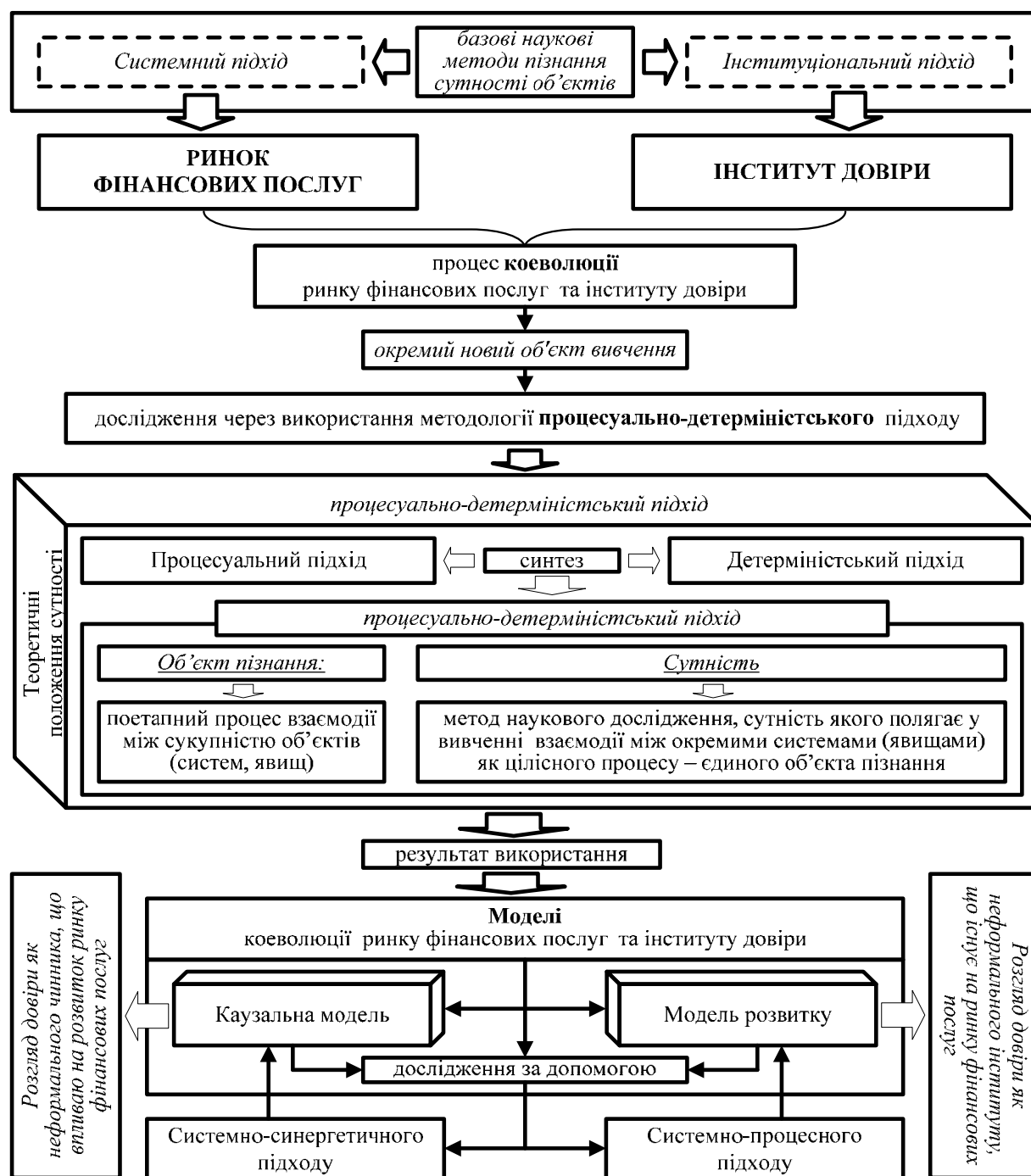

Рис. 4. Використання процесуально-детерміністського підходу до вивчення коеволуції ринку фінансових послуг та інституту довіри
Джерело: складено автором.

Застосування системно-синергетичного підходу з обґрунтуванням специфічних ознак його використання в процесі дослідження впливу неформальних чинників на функціонування економічних об'єктів дозволило більш докладно розглянути сутність каузальної моделі, визначити важливість довіри в забезпеченні стабільного розвитку ринку фінансових послуг, проаналізувати потенційно можливі стани такого ринку при різних сценаріях зміни рівня фінансової довіри в суспільстві (зростання, стабільність та зниження).

Також проаналізовано трансформацію системи основних властивостей ринку фінансових послуг. Досліджено, що в стабільному стані або в разі підвищення рівня фінансової довіри для такого ринку притаманними є такі властивості: історичність, цілісність, структурованість, ієрархічність, комунікативність, гармонізаційність, цілеспрямованість, автономність, відкритість, адаптивність, емерджентність, синергічність, багатокритеріальність, стохастичність, стійкість та альтернативність. Проте в результаті процесу зниження рівня довіри між суб'єктами ринку фінансових послуг виникають додаткові властивості, до яких віднесено такі: мультиплікативність, самоорганізаційність, турбулентність, робастність, дисипативність, спадковість та еквіфінальність. Такий підхід дав змогу виокремити існування двох можливих економічних середовищ функціонування ринку фінансових послуг: стабільне та турбулентне, проаналізувати трансформацію окремих сегментів такого ринку в кожному з них, виявити зміни в діяльності фінансових установ та ідентифікувати адаптивні механізми поведінки їхніх клієнтів до різних станів функціонування такого ринку.

Для визначення особливостей існування моделі розвитку коеволюції інституту довіри та ринку фінансових послуг використано системно-процесний підхід до обґрунтування специфічних ознак формування інституту довіри на ринку фінансових послуг. Було виділено два виміри створення довіри між фінансовими установами та їхніми клієнтами: 1) іманентне формування – відбувається на ринку фінансових послуг і є наслідком підвищення ефективності взаємодії між основними учасниками такого ринку; 2) екзогенне формування – відбувається в суспільстві шляхом підвищення загального рівня системної довіри між суб'єктами, до яких відносять не лише учасників фінансових відносин.

Детальний аналіз концептуальних положень теорії інституціоналізму в частині дослідження особливостей виникнення та становлення суспільних інститутів дозволив встановити, що інститут довіри на ринку фінансових послуг зароджується та розвивається виключно еволюційним способом. З огляду на вищезазначене в роботі наголошується на необхідності розробки та впровадженні саме довгострокових заходів підвищення рівня довіри на ринку фінансових послуг, реалізація яких у тривалій перспективі сприяє створенню відповідного середовища формування довірчих відносин між фінансовими установами та їхніми клієнтами.

У четвертому розділі – «**Діагностика сучасного стану ринку фінансових послуг в Україні та структурно-динамічний вимір рівня довіри на ньому**» – запропоновано методичні аспекти оцінювання стану ринку фінансових послуг та вимірювання рівня фінансової довіри в суспільстві, апробовано запропоновані методичні підходи на практиці та виявлено системні проблеми формування інституту довіри на такому ринку.

У дисертаційній роботі важлива увага приділена питанням кількісного виміру розвитку ринку фінансових послуг та рівня довіри між основними його суб'єктами. Для цього розроблено методику оцінювання стану зазначеного ринку, яку запропоновано здійснювати у два етапи: системний аналіз – дослідження такого ринку як цілісної макроекономічної системи за допомогою сукупності кумулятивних показників його функціонування; секторальний аналіз – оцінка тенденцій функціонування окремих компонентів ринку фінансових послуг.

Серед зазначених параметрів значну увагу приділено визначенню індексу розвитку зазначеного ринку. Такий кумулятивний показник запропоновано розраховувати за формулою (1)

$$I^{p.f.n.} = \sqrt[4]{I^{p.k.n.} \cdot I^{p.d.n.} \cdot I^{p.c.n.} \cdot I^{p.i.n.}}, \quad (1)$$

де $I^{p.f.n.}$ – інтегральний індекс розвитку ринку фінансових послуг;

$I^{p.k.n.}$ – інтегральний індекс розвитку ринку кредитних послуг;

$I^{p.d.n.}$ – інтегральний індекс розвитку ринку депозитних послуг;

$I^{p.c.n.}$ – інтегральний індекс розвитку ринку страхових послуг;

$I^{p.i.n.}$ – інтегральний індекс розвитку ринку інвестиційних послуг.

На основі запропонованої методики проаналізовано стан розвитку ринку фінансових послуг України. Встановлено, що на кінець 2017 року в країні функціонувало 3894 фінансові установи. Найбільша їх кількість була зафіксована у 2013 році – 3963 од., а найшвидшими темпами чисельність окреслених установ зростала у 2008 році – на 430 од., у 2009 році – на 294 од., у 2017 році – на 361 од.

На кінець 2017 року обсяг акумульованих фінансовими посередниками ресурсів становив 1,19 трлн грн, що більше ніж у 2016 році на 115,09 млрд грн. Отже, спостерігається позитивний тренд зростання обсягу залучених тимчасово вільних ресурсів економічних суб'єктів. У 2007 році такий показник становив 528,53 млрд грн і протягом десяти років його значення збільшилося у 2,2 рази. Однак у 2014-2015 роках в Україні в результаті впливу деструктивних чинників економічного та політичного характеру спостерігалось зниження кумулятивних показників розвитку всіх сегментів зазначеного ринку (табл. 1).

Показники розвитку ринку фінансових послуг в Україні

Назва показника	Одиниці виміру	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість фінансових посередників	од.	3037	3331	3511	3601	3833	3963	3678	3748	3533	3894
Обсяг акумульованих фінансових ресурсів	млн грн	528,53	456,33	573,52	676,71	778,94	912,02	954,13	989,36	1075,15	1192,24
Загальний обсяг активів фінансових установ	млн грн	1026,98	992,98	1092,30	1224,09	1384,48	1551,52	1641,16	1627,25	1628,72	2291,16
Індекс розвитку ринку кредитних послуг	–	1,69	1,03	1,15	1,15	0,96	1,21	1,13	0,86	0,86	1,10
Індекс розвитку ринку депозитних послуг	–	1,37	0,80	1,25	1,19	1,14	1,18	1,02	1,00	1,12	1,09
Індекс розвитку ринку страхових послуг	–	1,36	0,87	1,13	1,00	0,97	1,33	0,95	1,11	1,17	1,23
Індекс розвитку ринку інвестиційних послуг	–	1,41	1,47	1,61	1,10	1,29	1,27	1,11	1,15	1,28	1,27

Джерело: складено автором на основі статистичної інформації НБУ, Нацкомфінпослуг та НКЦПФР.

На основі обчислення сегментних індексів функціонування окремих секторів ринку фінансових послуг визначено кумулятивний індекс розвитку такого ринку у 2008–2017 роках (рис. 5).

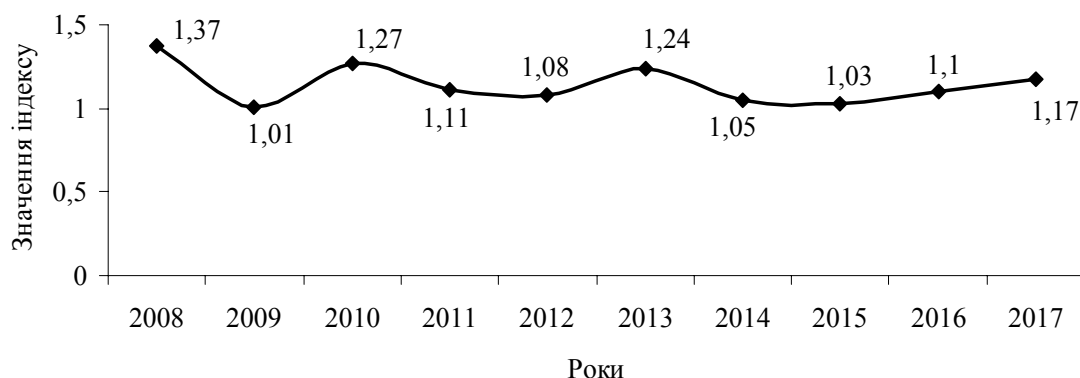

Рис. 5. Кумулятивний індекс розвитку ринку фінансових послуг
Джерело: побудовано автором.

Отже, у 2017 році значення кумулятивного індексу розвитку ринку фінансових послуг становило 1,17 од., а у 2014–2015 роках відбулося його суттєве зниження з 1,24 до 1,03 од. Відповідні показники за 2016–2017 роки свідчать про відновлення докризових параметрів функціонування ринку фінансових послуг, проте темпи його розвитку залишаються повільними.

У дисертаційній роботі розроблено теоретико-методичні положення визначення агрегованого рівня довіри на ринку фінансових послуг, що запропоновано здійснювати на основі розрахунку його сегментних показників довіри. Результати використання такої методики представлені на рис. 6.

Таким чином, протягом 2008–2017 років в Україні спостерігаються суттєві коливання рівня довіри на ринку фінансових послуг. Найбільше значення зазначеного показника спостерігалось у 2008 році – 465 од. Фінансово-економічна криза 2008–2009 років мала деструктивний вплив на функціонування ринку фінансових послуг і як наслідок відбулося суттєве зниження рівня фінансової довіри, найнижчий рівень якого було зафіксовано у 2015 році (103 од.). У 2016–2017 роках намітилася позитивна тенденція до відновлення довірчих відносин між фінансовими установами та їхніми клієнтами. Зокрема, на кінець 2017 року рівень фінансової довіри в Україні становив 254 од.

Проведений аналіз параметрів функціонування ринку фінансових послуг з позиції формування інституту довіри дозволив ідентифікувати проблеми його розвитку: недостатній рівень захисту прав споживачів та виробників фінансових послуг, неефективність державного регулювання діяльності фінансових посередників, нерозвинута інфраструктура фінансової довіри, незадовільний рівень фінансової грамотності населення, низький рівень транспарентності діяльності суб'єктів на ринку фінансових послуг, відсутність методики проведення лонгітюдних досліджень для вивчення особливостей трансформації поведінки громадян залежно від зміни рівня їхньої довіри до фінансових установ.

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ДОВІРИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

$$FT_t^{FST} = CrT_t + DpT_t + IsT_t + IvT_t$$

CrT_t – рівень кредитної довіри; DpT_t – рівень депозитної довіри; IsT_t – рівень страхової довіри; IvT_t – рівень інвестиційної довіри.

$$CrT_t = CrT_t^{к.б.} + CrT_t^{к.с.} + CrT_t^{і.к.у.} + CrT_t^{ю.о.п.п.} + CrT_t^{ф.к.} + CrT_t^{ю.о.л.}$$

$CrT_t^{к.б.}$ – рівень кредитної довіри банківських установ;
 $CrT_t^{к.с.}$ – рівень кредитної довіри кредитних спілок;
 $CrT_t^{і.к.у.}$ – рівень кредитної довіри інших кредитних установ;
 $CrT_t^{ю.о.п.п.}$ – рівень кредитної довіри юридичних осіб публічного права;
 $CrT_t^{ф.к.}$ – рівень кредитної довіри фінансових компаній;
 $CrT_t^{ю.о.л.}$ – рівень кредитної довіри юридичних осіб-лізингодавців;

$$DpT_t = DpT_t^{к.б.} + DpT_t^{к.с.}$$

$DpT_t^{к.б.}$ – рівень депозитної довіри до банків;
 $DpT_t^{к.с.}$ – рівень депозитної довіри до кредитних спілок.

$$IsT_t = IsT_t^{с.к.} + IsT_t^{нпф.}$$

$IsT_t^{с.к.}$ – рівень довіри до страхових компаній;
 $IsT_t^{нпф.}$ – рівень довіри до недержавних пенсійних фондів.

$$IvT_t = IvT_t^{к.б.} + IvT_t^{с.к.} + IvT_t^{нпф.} + IvT_t^{ІСІ}$$

$IvT_t^{к.б.}$ – рівень довіри комерційних банків як інвесторів;
 $IvT_t^{с.к.}$ – рівень довіри страхових компаній як інвесторів;
 $IvT_t^{нпф.}$ – рівень довіри недержавних пенсійних фондів як інвесторів;
 $IvT_t^{ІСІ}$ – рівень довіри інститутів спільного інвестування як інвесторів.

результати апробації

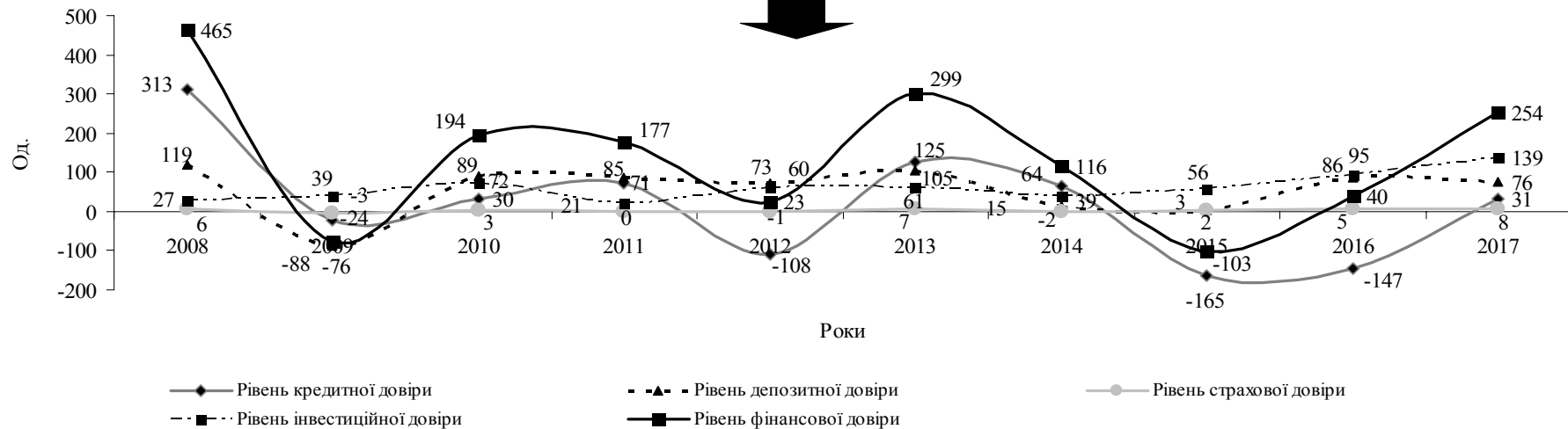

Рис. 6. Методика визначення рівня довіри на ринку фінансових послуг

Джерело: складено автором.

Вирішення окреслених проблем потребує розробки та впровадження стратегічних орієнтирів щодо забезпечення висхідного поступу ринку фінансових послуг та зростання довіри між його основними учасниками.

У п'ятому розділі – **«Науково-прикладні засади розвитку ринку фінансових послуг в Україні на основі формування інституту довіри»** – розвинуто концептуальні засади функціонування механізму його розвитку на основі формування інституту довіри, розроблено науково-прикладні положення ідентифікації та впровадження стратегічних імперативів розвитку зазначеного ринку, запропоновано модель трансформації сучасної системи державного регулювання діяльності фінансових установ.

Розвиток ринку фінансових послуг неможливий без підвищення довіри на ньому між фінансовими установами та їхніми наявними й потенційними клієнтами. Така ситуація є об'єктивною, оскільки рішення про використання власних фінансових ресурсів приймаються окремими особами, а мотивація їхніх дій має здатність формуватися не лише на основі раціональних чинників та очікувань. Саме емоційність, вплив чинників неекономічного, неполітичного характеру, які не піддаються формалізації, зумовлюють складність пізнання довіри та визначення її ролі у функціонуванні ринку фінансових послуг.

Однак впевненість громадян у діях фінансових посередників, дотримання прав споживачів такими установами, відчуття захищеності власних фінансових ресурсів від втрати дозволяють закласти міцний фундамент для поступового формування фінансової довіри в суспільстві. Окреслені процеси вимагають злагодженої роботи всіх учасників ринку фінансових послуг, особливо органів державної влади, професійних об'єднань фінансових установ. Синхронізація їхньої діяльності в цій сфері можлива лише через забезпечення ефективного функціонування механізму розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри. На рис. 7 наведено модель такого механізму.

Для формування сприятливого середовища зростання фінансової довіри в українському суспільстві було удосконалено концептуальні засади такого механізму. Визначено його сутність та основні взаємодоповнюючі елементи, до складу яких віднесено принципи його побудови, суб'єкти, об'єкти, функції, основні методи та суголосні їм інструменти. Аналіз сучасних тенденцій у сфері функціонування фінансових установ виявив існування суттєвої проблеми забезпечення рівних умов їхнього розвитку на ринку фінансових послуг. Аналогічна ситуація спостерігається у процесі створення сприятливого середовища для підвищення рівня секторальних видів довіри. Це зумовило необхідність впровадження нових принципів (збалансованості, узгодженості) та відповідних їм методів та інструментів у функціонування зазначеного механізму. Їх використання дозволить підвищити ефективність його роботи з метою формування умов узгодженого та збалансованого розвитку окремих сегментів ринку фінансових послуг на основі зростання довіри між різними типами фінансових установ та їхніми клієнтами.

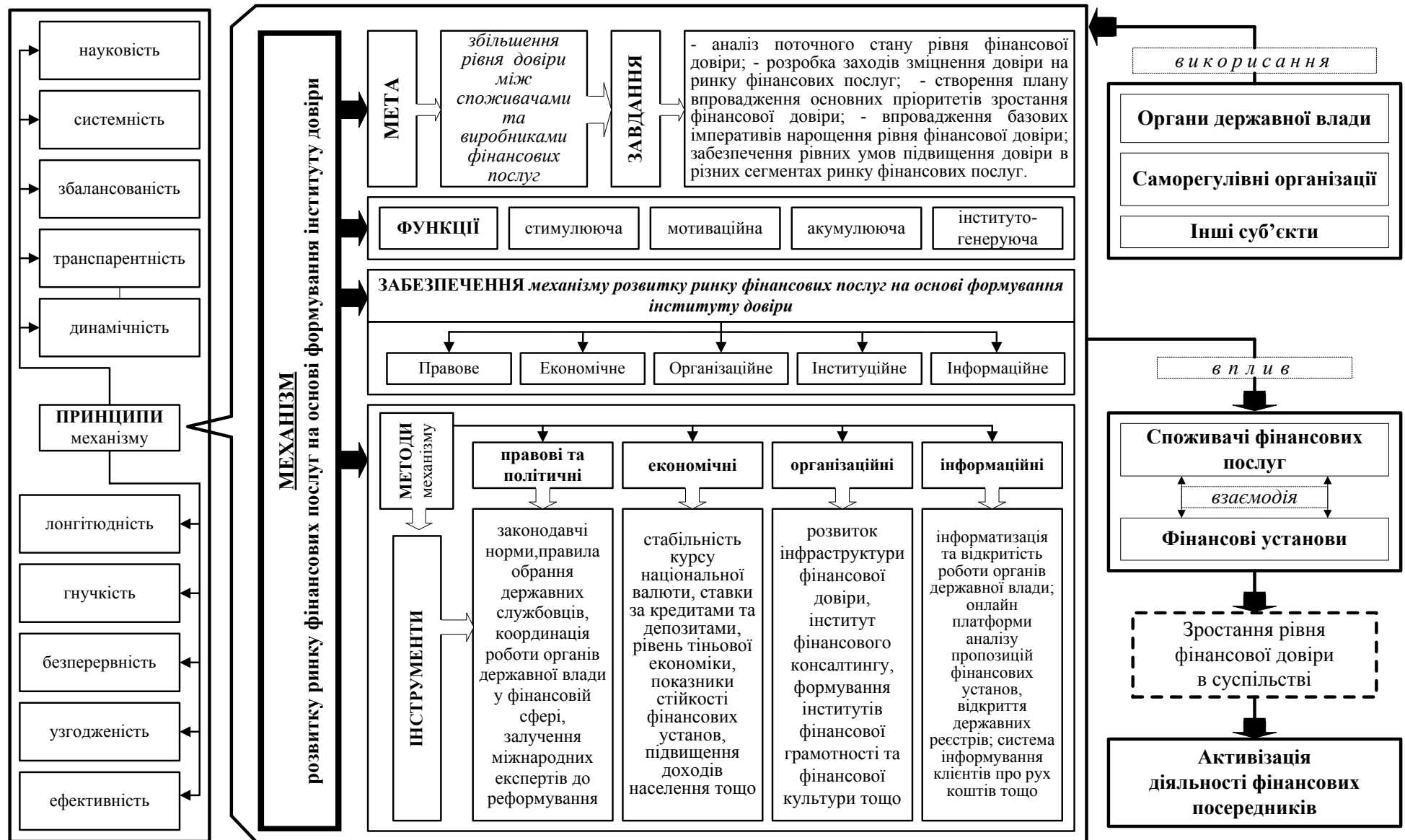

Рис. 7. Дескриптивна конструкція механізму розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри

Джерело: складено автором.

Проведене дослідження забезпечило можливість розробити стратегічні імперативи зростання рівня фінансової довіри в Україні, серед яких виділено такі: підвищення стійкості фінансових установ, збільшення транспарентності діяльності суб'єктів ринку фінансових послуг, формування інфраструктури довіри, реформування системи державного регулювання діяльності фінансових посередників, підвищення рівня фінансової грамотності; розроблення та впровадження нової моделі збору, опрацювання та аналізу інформації про рівень фінансової довіри в суспільстві, удосконалення функціонування системи захисту прав надавачів та споживачів фінансових послуг.

Особливе значення в дисертації надано дослідженню особливостей побудови інфраструктури фінансової довіри, яку запропоновано розглядати як систему інституцій та інститутів, що мають єдину мету діяльності, яка полягає в розробленні та реалізації заходів з метою створення передумов для формування фінансової довіри в суспільстві. Визначено основні напрямки розбудови такої системи, зокрема: створення механізмів гарантування вкладів клієнтів life-страховиків; запровадження схем повернення коштів клієнтам недержавних пенсійних фондів; розробка механізмів гарантування виплат клієнтам інститутів спільного інвестування та кредитних спілок; підвищення якості функціонування кредитних рейтингових агентств; створення нормативно-правового середовища діяльності колекторських компаній; підвищення ефективності роботи бюро кредитних історій.

Для впровадження зазначених заходів у дисертаційній роботі обґрунтовано теоретико-методологічні положення концепції TESAP, використання якої для розробки та апробації окреслених стратегічних імперативів сприятиме створенню умов для ефективної роботи фінансових установ та підвищення рівня культури фінансової довіри в суспільстві. До базових принципів такої концепції віднесено такі: прозорість (*transparency*), обізнаність (*education*), спрощеність (*simplicity*) освіченість (*awareness*), перманентність (*permanent*). Їх дотримання дозволить.

Вагому увагу приділено питанням трансформації існуючої моделі державного регулювання розвитку ринку фінансових послуг. Зокрема, обґрунтовано необхідність її зміни через невідповідність сучасним реаліям функціонування фінансових установ у країні та існуванням потреби підвищенні фінансової довіри в суспільстві. Досвід зарубіжних країн демонструє наявність нових тенденцій у зміні ролі держави в процесах регулювання розвитку ринку фінансових послуг. Насамперед, велика увага приділяється питанням дослідження поведінки громадян на такому ринку, особливостям прийняття ними рішень щодо розпорядження власними коштами. У Великобританії на сьогодні вже активно функціонує в цій сфері Управління фінансової поведінки (*Financial Conduct Authority*), а у США – Бюро фінансового захисту споживачів (*Consumer Financial Protection Bureau*).

Враховуючи особливості функціонування діючої системи державного регулювання ринку фінансових послуг в Україні, запропоновано концепцію її трансформації з метою створення нової моделі взаємодії органів державного регулювання у сфері нагляду за діяльністю фінансових установ (рис. 8).

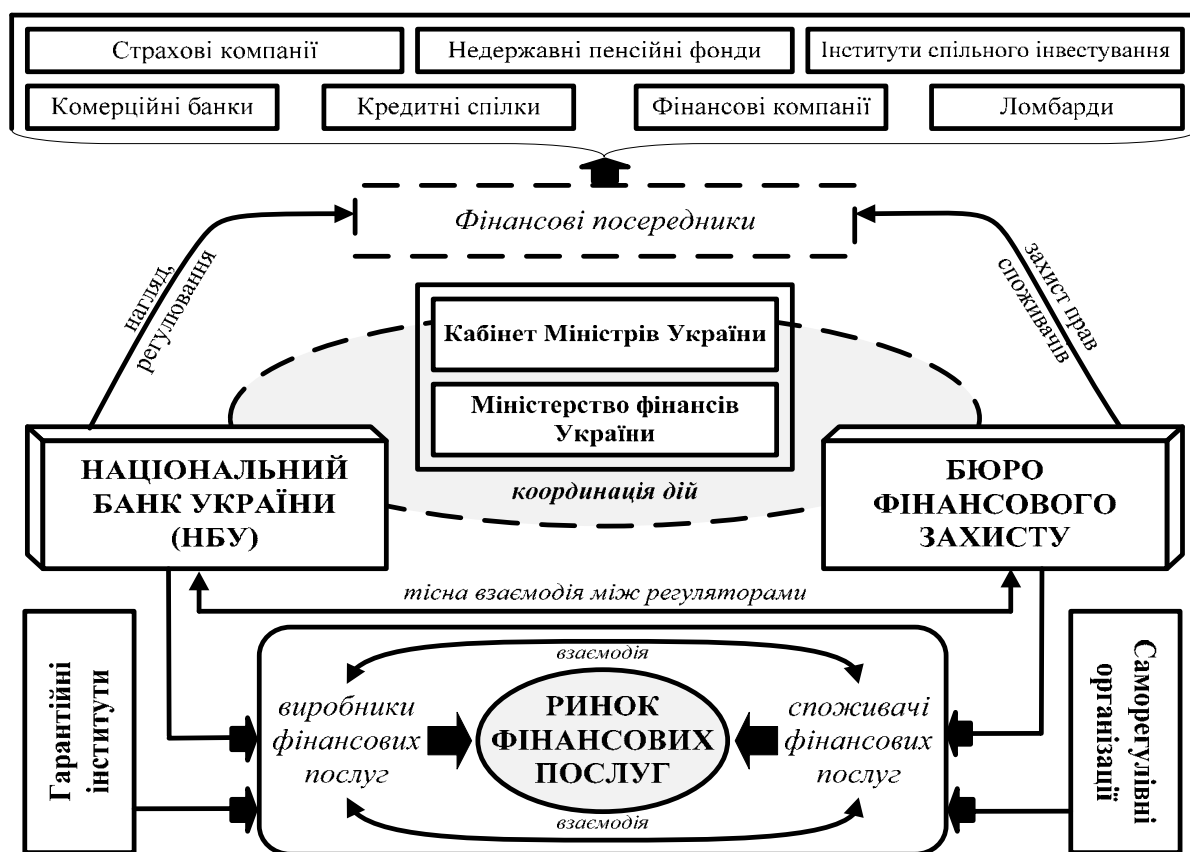

Рис. 8. Модель взаємодії органів державного регулювання у сфері функціонування ринків фінансових послуг

Джерело: складено автором.

Сутність такої концепції полягає в реалізації двох етапів:

– I етап – створення на основі НБУ мегарегулятора нагляду за діяльністю всіх фінансових посередників шляхом поступової передачі функцій Нацкомфінпослуг та НКЦПФР, що дозволить консолідувати нагляд за роботою таких установ.

– II етап – використання в подальшому моделі twin peaks для побудови нової системи регуляторів шляхом об'єднання Нацкомфінпослуг та НКЦПФР в єдиний орган державної влади, який би вирішував питання захисту прав споживачів фінансових послуг, впроваджував механізми зростання довіри між фінансовими установами та їхніми клієнтами, сприяв підвищенню фінансової грамотності в українському суспільстві. Вирішення таких завдань є ключовою передумовою забезпечення подальшого розвитку ринку фінансових послуг.

Послідовне впровадження визначених у дисертації стратегічних імперативів у сферу функціонування ринку фінансових послуг дозволить створити необхідні умови для підвищення рівня довіри між фінансовими установами та їхніми клієнтами, що сприятиме мобілізації фінансових ресурсів економічних суб'єктів із подальшим їх перетворенням у кредитні та інвестиційні кошти для досягнення цілей соціально-економічного розвитку країни.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено та наведено нове вирішення важливої наукової проблеми – розвитку ринку фінансових послуг на основі формування довіри між його суб'єктами, визначення методичних засад оцінки рівня фінансової довіри в суспільстві та розробки стратегічних імперативів встановлення стійких довірчих відносин між фінансовими установами та їхніми клієнтами. На основі результатів проведеного дослідження сформульовано такі теоретико-методологічні, методичні та практичні висновки.

1. Встановлено, що ринок фінансових послуг є важливою складовою розвитку національного господарства, а його розвиток є обов'язковою умовою розбудови економіки країни. Дослідження сутності такого ринку як окремої економічної категорії, що здійснено у два етапи: аналіз природи суміжних економічних понять («економічна операція», «послуга», «фінансова послуга») у сфері фінансових послуг, та дослідження наявних наукових підходів до розгляду природи зазначеного ринку. Уточнено зміст окреслених споріднених понять та виділено інституційний, ресурсний, товарний та ринковий підходи до розгляду такого ринку. Запропоновано розглядати категорію «ринок фінансових послуг» як сукупність економічних відносин, що виникають у процесі реалізації нематеріальної форми результату взаємодії, якому притаманна споживча вартість, між суб'єктами в процесі задоволення їхніх фінансових потреб на взаємовигідній основі відповідно до чинного законодавства з метою отримання прибутку, збереження вартості активів або досягнення соціального ефекту.

2. Обґрунтовано, що ринок фінансових послуг є складною макроекономічною системою, особливості функціонування якої необхідно досліджувати за допомогою використання системного підходу. Застосування його методологічних положень дозволило визначити мету такої системи, її компонентний склад, функції, взаємозв'язок із зовнішнім середовищем, властивості. Встановлено, що для такого ринку притаманною є динамічно змінювана залежно від умов функціонування фінансових установ сукупність властивостей. Запропоновано здійснити їх поділ на дві групи: базові (історичність, цілісність, структурованість, ієрархічність, комунікативність, гармонізаційність, цілеспрямованість, автономність, відкритість, адаптивність, емерджентність, синергічність, багатокритеріальність, стохастичність, стійкість та альтернативність) та додаткові (мультиплікативність, самоорганізаційність, турбулентність, робастність, дисипативність, спадковість та еквіфінальність), що дозволило ідентифікувати наявність узгодженої трансформації між поведінкою суб'єктів на такому ринку та іманентними параметрами його функціонування.

3. Доведено через аналіз особливостей формування фінансових відносин між суб'єктами господарювання доцільність впровадження в науковий обіг дефініції «фінансова довіра», незважаючи на її психологічну та емоційну природу. Обґрунтовано, що її сутність можна визначити лише через поетапне

вивчення змісту довіри як окремого феномену, обґрунтування особливостей її ролі в розвитку економічних та, зокрема, фінансових відносин. Запропоновано фінансову довіру розглядати як явище, що виникає в процесі формування економічних відносин, які пов'язані зі створенням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів коштів, необхідних для функціонування окремих суб'єктів, і у результаті чого виникає можливість прогнозування їхніх подальших дій на основі формування таких відносин, які можна охарактеризувати надійними, впевненими, добросовісними та порядними.

4. Визначено на основі детального розгляду природи інституту фінансової довіри існування значної кількості її видів. Запропоновано здійснювати їх ідентифікацію та систематизацію за допомогою використання фасетного методу дослідження. Побудовано графічну модель зазначеної класифікації з виокремленням ознак, до яких віднесено такі: центр продукування довірчих відносин; суб'єкт споживання фінансової послуги; вид фінансової послуги; тип фінансового посередника; масштаб об'єкта, що перебуває в полі довірчих відносин; вид валюти фінансової послуги, та відповідних до них типів фінансової довіри. Обґрунтовано існування в спектрі видів такої довіри її сегментних типів, сукупність яких була використана для розрахунку рівнів окремих видів довіри з подальшим визначенням комплексного її показника на ринку фінансових послуг.

5. Аналіз сутності ринку фінансових послуг та інституту довіри дозволив визначити існування між ними коеволюції та сформувати методологічну базу її дослідження. Визначено закономірності такого процесу (субстанціональної зумовленості, онтологічного поєднання, детермінації динаміки) та принципи його пізнання (динамізму, міждисциплінарності, сталої кореляції, синергізму, узгодженого детермінізму, кількісної визначеності та еластичності). Застосування отриманих результатів дозволило поглибити концептуальні засади дослідження трансформаційних процесів на ринку фінансових послуг у разі зміни рівня довіри між фінансовими установами та їхніми клієнтами.

6. За допомогою методологічного апарату процесуально-детерміністського та інституційного методів дослідження визначено природу коеволюції ринку фінансових послуг та інституту довіри, ідентифіковано її основні моделі та здійснено їх опис. До їх числа віднесено такі: каузальна модель – пізнання характерних рис становлення інституту довіри на ринку фінансових послуг та модель розвитку – розгляд довіри як неформального чинника, який впливає на функціонування й подальшу розбудову такого ринку.

7. Отримав подальший розвиток методичний підхід до оцінювання стану ринку фінансових послуг, в основу якого покладено системні та секторальні показники діяльності фінансових установ. Запропоновано розраховувати кумулятивний індекс розвитку ринку фінансових послуг на основі поетапного обчислення аналогічних індексів функціонування окремих секторів такого ринку. Використання окресленої методики на практиці дало змогу визначити актуальні тренди функціонування фінансових установ в Україні.

8. З'ясовано, що на сьогодні відсутні методичні підходи до визначення вихідного рівня довіри на ринку фінансових послуг. Для проведення окресленого дослідження запропоновано авторську методику його здійснення, яку варто реалізовувати у два етапи: 1) визначення сегментних видів фінансової довіри на основі статистичних даних щодо функціонування окремих типів фінансових посередників; 2) розрахунок узагальненого показника фінансової довіри в суспільстві. Практична апробація запропонованого інструментарію дозволила визначити та обґрунтувати основні тренди розвитку ринку фінансових послуг та тенденції зміни рівня довіри між його основними суб'єктами.

9. Аналіз основних тенденцій розвитку ринку фінансових послуг та вивчення особливостей формування фінансової довіри в його межах дав змогу визначити головні фактори, що перешкоджають його розвитку та процеси підтримки довірчих відносин між його основними суб'єктами в Україні, зокрема: неналежний рівень захищеності прав споживачів фінансових послуг та фінансових установ, які їх виробляють; недостатня ефективність роботи діючої моделі державного регулювання ринку фінансових послуг; низький рівень фінансової грамотності та інформаційної відкритості діяльності суб'єктів такого ринку; існування теоретичного та методичного вакууму реалізації лонгїтюдних досліджень як способу формування інформаційної платформи пізнання зміни фінансової поведінки суб'єктів господарювання в різних умовах економічного розвитку країни.

10. Цілеспрямований розвиток ринку фінансових послуг з урахуванням необхідності забезпечення зростання рівня фінансової довіри на ньому можливий лише через розробку стратегічних положень забезпечення його розбудови. Запропоновано концепцію TESAP як один із ключових компонентів впровадження ефективних механізмів трансформації такого ринку з обґрунтуванням її принципів: прозорість (*transparency*), обізнаність (*education*), спрощеність (*simplicity*) освіченість (*awareness*), перманентність (*permanent*). Встановлено, що дотримання окреслених принципів є умовою забезпечення стійкого функціонування як окремих сегментів зазначеного ринку, так і формування передумов для його загального розвитку.

11. Встановлено залежність розвитку ринку фінансових послуг від ефективної роботи інфраструктурних компонентів перетворення вільних коштів економічних суб'єктів у кредитні та інвестиційні ресурси. Запропоновано через аналіз їхньої мети функціонування виокремити ті з них, які своєю діяльністю сприяють створенню умов для формування, насамперед, довірчих відносин між споживачами та виробниками фінансових послуг. У зв'язку з цим введено у сферу досліджень розвитку ринку фінансових послуг категорію «інфраструктура фінансової довіри», яку запропоновано розглядати як сукупність інститутів та інституцій, функціонування яких сприяє зміцненню довіри між споживачами та виробниками фінансових послуг. Визначено важливу роль саме гарантійних механізмів повернення коштів споживачів фінансових послуг у разі виникнення неплатоспроможності фінансових установ у процесі підвищення рівня системної фінансової довіри в суспільстві.

12. Результати вивчення особливостей функціонування механізму розвитку ринку фінансових послуг на основі формування довіри засвідчують наявність несуголосних дій органів державної влади, інших суб'єктів у сфері регулювання діяльності фінансових установ щодо забезпечення рівних умов для активізації їхньої діяльності. Наявність таких диспропорції була виявлена й під час дослідження процесів формування довіри в окремих секторах зазначеного ринку. Таким чином, обґрунтовано необхідність корекції теоретико-методологічних засад функціонування зазначеного механізму для формування наукової платформи вирішення таких проблем. Це реалізовано впровадженням нових принципів його трансформації (збалансованість, узгодженість), розширенням спектра методів та інструментів такого механізму. Встановлено, що реалізація окреслених змін дозволить підвищити ефективність роботи механізму розвитку ринку фінансових послуг на основі формування довіри з метою створення міцних довірчих відносин між його основними суб'єктами, що сприятиме перетворенню їхніх тимчасово вільних коштів у кредитні та інвестиційні ресурси для розбудови національної економіки.

13. Виявлено, що розвиток ринку фінансових послуг на основі підвищення ефективності довірчих відносин між його суб'єктами вимагає впровадження стратегічних заходів. Сформульовано сукупність імперативів забезпечення зростання рівня фінансової довіри в українському суспільстві, до яких віднесено такі: підвищення стійкості фінансових установ; збільшення транспарентності їх функціонування; розбудова інфраструктури довіри; реформування державного регулювання діяльності фінансових посередників; підвищення рівня фінансової грамотності; розроблення та впровадження нової моделі збору, опрацювання та аналізу інформації про фінансову поведінку споживачів та фінансових установ; удосконалення системи захисту їхніх прав.

14. Доведено, що вітчизняна система нагляду за діяльністю фінансових установ в Україні не відповідає новим вимогам державного регулювання і потребує зміни. Запропоновано її трансформацію здійснювати у два етапи. Спочатку варто запровадити концепцію побудови мегарегулятора на базі НБУ з передачею йому функцій нагляду за всіма фінансовими посередниками, а у подальшому на основі Нацкомфінпослуг та НКЦПФР створити новий орган державної влади у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг. Встановлено, що впровадження нової інституційної моделі регулювання діяльності фінансових установ дасть змогу підвищити рівень їхньої фінансової стійкості, забезпечити зростання прозорості роботи та сприятиме формуванню довіри між фінансовими установами та їхніми клієнтами.

Отже, у результаті проведеного дослідження, а також наведених у роботі рекомендацій визначено напрями розвитку ринку фінансових послуг, впровадження яких сприятиме створенню лояльного середовища взаємодії фінансових установ та їхніх клієнтів і дозволить підвищити рівень фінансової довіри в суспільстві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Дубина М. В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі інституту довіри: теорія, методологія, практика: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2018. 667 с. (38,53 ум. друк. арк.).

2. Гонта О. І., **Дубина М. В.**, Пілевич Д. С. Формування комплементарної інвестиційної політики України: виклики глобалізації та вимоги економічної безпеки: монографія. Чернігів, 2013. С. 62-100. (10,7 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – проведено аналіз сучасних інвестиційних процесів в Україні (2,2 ум. друк. арк.).*

3. Дубина М. В. Поліваріантність трактувань змісту дефініцій «банківська операція», «банківська послуга», «банківський продукт». *Наукові основи економічного розвитку України та світу: колективна монографія / за заг. ред. О. В. Царенко, С. В. Коляденко, В. П. Ільчука. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. С. 249–281. (1,9 ум. друк. арк.).*

4. Дубина М. В. Науково-концептуальні засади дослідження ролі економічної довіри у забезпеченні розвитку національного господарства. *Стратегія і тактика удосконалення політики сталого розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів: колективна монографія / під заг. ред. к.е.н., професора Л.О. Коваленко: у 2 томах. Ніжин: ФОП Лук'яненко В. В. ТВК «Орхідея», 2015. Т. 1. С. 31–42. (0,6 ум. друк. арк.).*

5. Дубина М. В. Концептуальні засади дослідження ролі довіри у забезпеченні фінансової безпеки держави. *Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки: колективна монографія / під заг. ред. к.е.н., професора С. М. Шкарлета. Ніжин: ФОП Лук'яненко В. В. ТВК «Орхідея», 2015. С. 25–65. (2,3 ум. друк. арк.).*

6. Шкарлет С. М., **Дубина М. В.**, Тунік М. В. Розвиток системи контролінгу в управлінні страховими компаніями на ринку фінансових послуг України: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2016. С. 9–55. (18,6 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – досліджено теоретичні аспекти функціонування системи страхового контролінгу (2,9 ум. друк. арк.).*

7. Дубина М. В. Вплив ринку фінансових послуг на розвиток національної економіки в контексті забезпечення її фінансово-економічної безпеки. *Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства: колективна монографія / за заг. ред. В. П. Ільчука. Чернігів: ЧНТУ, 2016. С. 234–245. (0,6 ум. друк. арк.).*

8. Абакуменко О. В., Бондаренко Д. В., **Дубина М. В.**, Лук'яшко П. О. Розвиток фінансового ринку в контексті фінансової безпеки України: монографія. Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2016. С. 8–29; 69–83. (11,3 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – обґрунтовано концептуальні засади функціонування фінансового ринку як інституційного сектору економіки та проведено дослідження сучасних тенденцій розвитку фінансового ринку в Україні (1,3 ум. друк. арк.).*

9. Дубина М. В. Дослідження особливостей взаємозв'язку фінансового ринку та ринку фінансових послуг. *Фінансовий ринок та його роль у забезпеченні фінансовими ресурсами реального сектору економіки*: колективна монографія. Ніжин: ФОП Лук'яненко В. В. ТПК «Орхідея», 2017. С. 34–60. (1,5 ум. друк. арк.).

10. Дубина М. В. Науково-теоретичні засади функціонування фінансових компаній на ринку фінансових послуг України. *Розвиток фінансових посередників у турбулентних умовах функціонування національної економіки*: колективна монографія / за заг. ред. В. П. Ільчука. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 45–57. (0,8 ум. друк. арк.).

11. Дубина М. В. Особливості функціонування ринку фінансових послуг України у просторі розвитку інформаційної економіки. *Актуальні проблеми формування та розвитку інформаційної економіки в Україні*: колективна монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 115–133. (1,0 ум. друк. арк.).

12. Дубина М. В. Роль кредитної системи у забезпеченні фінансової безпеки держави. *Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки*: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчука. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 39–59. (1,2 ум. друк. арк.).

**Статті у наукових фахових виданнях та виданнях,
внесених до наукометричних баз даних:**

13. Дубина М. В. Сучасний стан використання франчайзингу на ринку фінансових послуг України. *Науковий Вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2012. № 5(18). С. 46–52. (0,71 ум. друк. арк.). [фахове видання].

14. **Дубина М. В.**, Жарій Я. В., Лях Ю. В. Стан та перспективи розвитку колекторських компаній в Україні. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2012. № 3 (60). С. 267–278. (1,3 ум. друк. арк.). [фахове видання]. *Особистий внесок автора – визначені перспективні напрямки розвитку колекторських компаній в Україні* (0,5 ум. друк. арк.).

15. **Дубина М. В.**, Кравчук А. В., Пластун О. Л. Інформаційна асиметрія в фінансовій сфері як сучасна загроза фінансовій безпеці держави. *Збірник наукових праць*. Чернігів, 2012. № 4 (16). С. 178–185. (0,8 ум. друк. арк.). [фахове видання]. *Особистий внесок автора – визначено специфічні риси процесу надання інформації клієнтам фінансових установ* (0,2 ум. друк. арк.).

16. Кравчук А. В., **Дубина М. В.**, Вільховик О. В. Концептуальний підхід до декомпозиції системи страхування вкладів. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 2 (66). С. 220–226. (0,7 ум. друк. арк.). [фахове видання]. *Особистий внесок автора – визначені сегменти системи страхування вкладів* (0,2 ум. друк. арк.).

17. Дубина М. В. Особливості функціонування системи страхування вкладів у Швейцарії. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2014. Вип. 1. С. 181–189. (0,9 ум. друк. арк.). [фахове видання].

18. Dubyna M. V. Gnosiology of the category «economic trust». *Visnyk of Chernihiv State Technological University. Series «Economics»*. 2014. № 4 (76). Pp. 89–97. (0,9 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база даних РІНЦ].

19. **Дубина М. В.**, Тунік М. В., Білоус К. В., Соболева Т. О. Роль страхових посередників у забезпеченні зростання довіри клієнтів до діяльності страховиків. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 2 (74). С. 163–172. (1,0 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база даних РІНЦ]. *Особистий внесок автора – визначено особливості впливу страхових посередників на рівень довіри клієнтів до страхових компаній (0,3 ум. друк. арк.)*.

20. Дубина М. В. Місце економічної довіри у системі класифікації видів довіри. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління»*. 2015. Вип. 31. С. 204–214. (1,2 ум. друк. арк.). [фахове видання].

21. Дубина М. В. Міждисциплінарний підхід до визначення змісту категорії «довіра». *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 1044–1047. (0,3 ум. друк. арк.). [міжнародні наукометричні бази: РІНЦ; Index Copernicus].

22. Маргасова В. Г., **Дубина М. В.**, Тунік М. В. Актуальні проблеми розвитку страхового ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 2 (2). С. 219–228. (1,0 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: РІНЦ]. *Особистий внесок автора – визначено сукупність основних проблем розвитку страхового ринку України (0,33 ум. друк. арк.)*.

23. Прокопенко В. Ю., **Дубина М. В.** Кредитна інфраструктура: особливості визначення сутності категорії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 1 (45). Т. 1. С. 209–212. (0,3 ум. друк. арк.). [фахове видання]. *Особистий внесок автора – проаналізовано наукові підходи до розгляду сутності кредитної інфраструктури (0,15 ум. друк. арк.)*.

24. Прокопенко В. Ю., **Дубина М. В.**, Коваленко К. О. Особливості функціонування фінансових пірамід та їх вплив на розвиток ринку фінансових послуг України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 5. С. 226–232. (0,7 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus; РІНЦ; RePec]. *Особистий внесок автора – визначено та обґрунтовано ознаки фінансової піраміди (0,3 ум. друк. арк.)*.

25. Дубина М. В. Роль системи фінансового моніторингу у розвитку ринку фінансових послуг. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр.* 2015. Вип. 3 (33). С. 44-57. (1,5 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Ulrich's Periodical Directory, RePec].

26. **Dubyna M. V.**, Yusuhno S. I., Vychkova P. V. Functioning Peculiarities of the Deposit Insurance System in the USA. *Business Inform*. 2016. № 3. Pp. 24-31. (0,8 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні

бази: *Index Copernicus*; *РІНЦ*; *RePec*]. Особистий внесок автора – визначено особливості функціонування системи страхування депозитів у США (0,4 ум. друк. арк.).

27. Шкарлет С. М., Дубина М. В. Особливості застосування когнітивного підходу до ідентифікації сутності ринку фінансових послуг. *Економічний часопис*. 2016. № 3-4 (2). С. 70–74. (0,5 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: *Scopus*; *Index Copernicus*; *Ulrich's Periodicals Directory*; *РІНЦ*]. Особистий внесок автора – ідентифіковано наукові підходи до розгляду сутності ринку фінансових послуг (0,25 ум. друк. арк.).

28. Дубина М. В., Коваленко К. О. Роль санаційних банків у підвищенні рівня довіри на ринку фінансових послуг України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 2 (6). С. 294-303. (1,3 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: *РІНЦ*]. Особистий внесок автора – обґрунтовані особливості функціонування санаційних банків та їх місце в банківській системі держави (1,0 ум. друк. арк.).

29. Дубина М. В. Дослідження особливостей взаємозв'язку фінансового ринку та ринку фінансових послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 18. С. 21–26. (0,6 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: *Index Copernicus*].

30. Дубина М. В. Структура ринку фінансових послуг. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 4. Т. 1. С. 113-117. (0,5 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: *Index Copernicus*].

31. Дубина М. В. Застосування системного підходу до дослідження ринку фінансових послуг. *Проблеми економіки*. 2016. № 3. С. 261–266. (0,6 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*; *РІНЦ*; *RePec*].

32. Дубина М. В., Бондаренко Д. В. Функції ринку фінансових послуг. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 163–167. (0,5 ум. друк. арк.). [фахове видання]. Особистий внесок автора – проаналізовано наукові підходи до визначення функцій ринку фінансових послуг (0,4 ум. друк. арк.).

33. Дубина М. В. Економічна сутність та види фінансових послуг. *Світ фінансів*. 2016. № 3 (48). С. 124–135. (1,3 ум. друк. арк.). [фахове видання].

34. Шкарлет С. М., Гонта О. І., Дубина М. В. Особливості застосування системного підходу до пізнання економічних явищ. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4 (8). Ч. 1. С. 9–17. (0,9 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Web of Science*; *Ulrich's Periodicals Directory*; *Index Copernicus*; *ResearchBib*; *РІНЦ*]. Особистий внесок автора – визначено етапи використання системного підходу (0,4 ум. друк. арк.).

35. Дубина М. В., Тарасенко О. О. Сутність депозитного ринку та особливості його функціонування. *Економічний простір*. 2016. № 116. С. 189–199. (1,1 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: *Index Copernicus*]. Особистий внесок автора – обґрунтовано особливості функціонування депозитного ринку в Україні (0,7 ум. друк. арк.).

36. Дубина М. В. Класифікація ринків фінансових послуг. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 42. Ч. II. С. 53-59. (0,7 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: *Index Copernicus*].

37. Шкарлет С. М., **Дубина М. В.** Застосування турбулентного підходу до пізнання сучасного стану ринку фінансових послуг України. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 366–372. (0,7 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*; *РІНЦ*]. *Особистий внесок автора – обґрунтовано сутність турбулентного підходу до пізнання економічних явищ* (0,35 ум. друк. арк.).

38. Дубина М. В. Наукові підходи до визначення сутності неформальних чинників. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 2 (10). С. 22–28. (0,7 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*; *РІНЦ*].

39. Дубина М. В. Формування системи основних типів фінансової довіри у межах ринку фінансових послуг. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 3 (11). С. 115–124. (1,0 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*; *РІНЦ*].

40. Шкарлет С. М., **Дубина М. В.** Обґрунтування сутності категорії «фінансова довіра». *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 4 (12). Ч. 2. С. 45–52. (0,8 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Web of Science*; *Ulrich's Periodicals Directory*; *Index Copernicus*; *ResearchBib*; *РІНЦ*]. *Особистий внесок автора – проаналізовано наукові концепції розгляду природи категорії «фінансова довіра»* (0,4 ум. друк. арк.).

41. Дубина М. В. Теоретична основа інституціоналізму як наукового напрямку економічної науки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2017. Вип. 27. Ч. 1. С. 8–11. (0,3 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: *Index Copernicus*].

42. Гонта О. І., **Дубина М. В.** Особливості впливу ринку фінансових послуг на розвиток національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017, № 6. Т. 3 (253). С. 94–100. (0,7 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародна наукометрична база: *Index Copernicus*].

Особистий внесок автора – розглянуто специфічні риси впливу ринку фінансових послуг на функціонування економічних суб'єктів (0,5 ум. друк. арк.).

43. Дубина М. В. Концептуальні підходи до пізнання сутності методології як науки. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2017. Вип. 53. С. 178–183. (0,59 ум. друк. арк.). [фахове видання].

44. **Дубина М.**, Савченко Т. Роль механізмів гарантування виплат у підвищенні рівня страхової довіри в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 1 (13). С. 119–130. (1,3 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*; *РІНЦ*]. *Особистий внесок автора – обґрунтовано сутність страхової довіри та особливості її формування на ринку фінансових послуг* (0,8 ум. друк. арк.).

45. **Дубина М. В.**, Жук О. С., Бондаренко Л. М. Особливості формування інституту довіри на ринку фінансових послуг. *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 1 (13). Ч. 2. С. 91–99. (0,9 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Web of Science; Ulrich's Periodicals Directory; Index Copernicus; ResearchBib; PИИЦ*]. *Особистий внесок автора – обґрунтовано процес зародження довіри між фінансовими установами та їхніми клієнтами* (0,5 ум. друк. арк.).

Статті у зарубіжних наукових виданнях:

46. **Dubyna M. V.**, Kalchenko O. M., Shyshkina E. V. Essence of trust and its role in the development the economic relations of modern society. *French Journal of Scientific and Educational Research*. 2014. No.2. (12). Vol. I. P. 352-356. (0,5 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – обґрунтовано сутність категорії «довіра»* (0,4 ум. друк. арк.).

47. **Дубина М. В.**, Замлинский В. А. Актуальные вопросы развития венчурного инвестирования в Украине. *Актуальные проблемы экономики и управления*. 2015. Вып. 1 (5). С. 34–39. (0,6 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – визначено проблеми активізації розвитку венчурного інвестування в Україні* (0,3 ум. друк. арк.).

48. Shkarlet S. N., **Dubyna M. V.** Research of the informal factors in the development of the financial services markets. *Innovative economics and management*. 2016. № 1. Pp. 199–208. (1,1 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – систематизовано фактори, що впливають на розвиток ринку фінансових послуг* (0,7 ум. друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

49. Шкарлет С. М., Ільчук В. П., **Дубина М. В.** Особливості рефлексивного управління довірою клієнтів на ринку фінансових послуг України. *Рефлексивные процессы и управление в экономике: материалы IV Международной научно-практической конференции, 14-17 октября 2013 г.* Партенит: НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти, 2013. С. 125–127. (0,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – визначено особливості рефлексивного управління довірою* (0,1 ум. друк. арк.).

50. Дубина М. В. Роль інституту довіри у розвитку національної економіки. *Трансформація національних моделей економічного розвитку в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 листопада 2013 р.* Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2013. С. 57–58. (0,1 ум. друк. арк.).

51. Дубина М. В. Сутність та структура системи страхування вкладів. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22 листопада 2013 р.* Харків: ХНУВС, 2013. С. 347–348. (0,2 ум. друк. арк.).

52. Дубина М. В., Прокопенко О. О. Роль системи страхування вкладів у зміцненні довіри до діяльності банківських установ в Україні. *Інноваційні виміри розвитку економіки в умовах глобалізації: матеріали Ювілейної*

міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю Буковинського державного фінансово-економічного університету, 15 жовтня, 2014 р., м. Чернівці: Технодрук, 2014. С. 238-241. (0,3 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – визначено особливості функціонування системи страхування вкладів в Україні (0,2 ум. друк. арк.).*

53. Dubyna M. Pylevych D. The role of trust in the process of providing an adequate level of the state financial security. *Ukraine – EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection.* Chernihiv: CNUT, 2015. Pp. 22–24. (0,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – визначено взаємозв'язок між рівнем довіри в суспільстві та фінансовою безпекою держави (0,1 ум. друк. арк.).*

54. **Дубина М. В.** Аналіз наукових підходів до ідентифікації типів довіри як чинника економічного розвитку України. *Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: збірник матеріалів ІХ Міжнародної наук.-практ. конф., 26 лютого 2015 р. м. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2015. С. 494–497. (0,3 ум. друк. арк.).* *Особистий внесок автора – визначено особливості рефлексивного управління довірою (0,1 ум. друк. арк.).*

55. Дубина М. В. Концептуально-теоретические подходы к исследованию сущности категории «экономическое доверие». Проблемы социально-ориентированного инновационного развития белорусского общества и профсоюзы: матер. XIX Республиканского научно-практической конференции, 5 февраля 2015 г., г. Гомель: Гомельский филиал Международного университета «МИТСО», 2015. Ч. 1. С. 119–121. (0,2 ум. друк. арк.).

56. **Дубина М. В.,** Коваленко К. О. Зарубіжний досвід функціонування санаційних банків. *Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи: матер. І Міжнарод. наук.-практ. Конференції, 25-26 грудня 2015 р. Одеса: Бондаренко М. О., 2015. С. 27-30 (0,19 ум. друк. арк.).* *Особистий внесок автора – систематизовано досвід економічно розвинутих країн щодо створення санаційних банків (0,1 ум. друк. арк.).*

57. Дубина М. В. Роль санаційних банків у розвитку ринку фінансових послуг України. *Фінансові інструменти просторово-територіального розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 березня 2016 р. Черкаси: ЧДТУ, ФОП «Чабаненко Ю. А.», 2016. С. 99-103. (0,5 ум. друк. арк.).*

58. Shkarlet S., **Dubyna M.** Features of influence of the institute of trust on the financial services market development. *Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern Priorities of Economics. Engineering and Technologies.* Chernihiv: CNUT, 2016. Pp. 34-37. (0,3 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – обґрунтовано особливості впливу інституту довіри на функціонування окремих видів фінансових посередників (0,2 ум. друк. арк.).*

59. Дубина М. В. Особливості реалізації впливу неформальних чинників на розвиток ринку фінансових послуг. *Перспективи розвитку регіонів України в умовах інтеграційних викликів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. з проблем вищої освіти і науки, 6-7 жовтня 2016 р. Луцьк: Луцький НТУ, 2016. С. 80–82. (0,2 ум. друк. арк.).

60. Shkarlet S., **Dubyna M.** Algorithm of the turbulent approach use to the economic phenomenon cognition. *Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 1. Modern Priorities of Economics. Societal Challenges*. Chernihiv: CNUT, 2017. Pp. 52–55. (0,3 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – визначено особливості використання турбулентного підходу для дослідження економічних явищ (0,2 ум. друк. арк.).*

61. Дубина М. В. Сутність неформальних чинників та їх роль у вирішенні економічних проблем країни. *Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 вересня 2017 року. м. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2017. С. 114-117. (0,3 ум. друк. арк.).

62. Дубина М. В. Пізнання ринку фінансових послуг на основі використання системного підходу. *Сучасні особливості шляхів вирішення економічних проблем розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 29-30 вересня 2017 року. Львів: ЛЕФ, 2017. С. 93–96. (0,3 ум. друк. арк.).

63. **Дубина М. В.**, Шишкіна О. В. Теоретичні засади визначення сутності фінансової довіри та її ролі у розвитку сектору фінансових послуг. *Сектори економіки в процесі реалізації державної регіональної політики*: збірник матеріалів доповідей укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 жовтня 2017 р. Тернопіль-Збараж, 2017. Ч. 1. С. 200–203. (0,3 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – обґрунтовано сутність фінансової довіри як окремої наукової категорії (0,2 ум. друк. арк.).*

64. Дубина М. В. Особливості використання наукової концепції інституціоналізму у процесі пізнання економічних систем. *Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 23-24 листопада 2017 р. Одеса: ОДАБА, 2017. С. 680–684. (0,5 ум. друк. арк.).

**Опубліковані праці, які додатково
відображають наукові результати дисертації:**

65. Ільчук В. П., Кравчук Г. В., **Дубина М. В.**, Тарасенко А. В. Інвестування: підручник (модульний варіант). Чернігів: ЧНТУ, 2014. С. 267–298 с. (20,6 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – обґрунтовано концептуальні засади управління інвестиціями на підприємствах різних галузей господарства (1,74 ум. друк. арк.).*

66. Шишкіна О. В., **Дубина М. В.** Гроші та кредит: навч. посіб. Чернігів: Видавець Брагінець О. В., 2016. С. 435–633 (40,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – обґрунтовано особливості функціонування кредитної системи (11,61 ум. друк. арк.).*

АНОТАЦІЯ

Дубина М. В. Розвиток ринку фінансових послуг України на основі формування інституту довіри. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Чернігівський національний технологічний університет МОН України, Чернігів, 2018.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню теоретичних, методологічних та методичних засад функціонування ринку фінансових послуг України на основі формування інституту довіри та розробленню практичних рекомендацій щодо його розвитку.

Розкрито сутність ринку фінансових послуг як системи з визначенням його структури, основних функцій та чинників, які мають змогу змінювати розвиток такого ринку. Проведено аналіз природи довіри як неформального фактора, що впливає на функціонування зазначеного ринку, досліджено її види та обґрунтовано сутність дефініції «фінансова довіра». Сформульовано на основі синтезу системно-синергетичного та інституційного підходів методологічні засади дослідження коеволюції інституту довіри та ринку фінансових послуг шляхом виявлення закономірностей і принципів такого процесу; через використання процесуально-детерміністського підходу визначено базові моделі такого процесу.

Розроблено методику оцінювання поточного стану ринку фінансових послуг, яку запропоновано здійснювати за допомогою застосування двовимірної узгодженої системи наукових підходів: системного та секторального. Також визначено концептуальні підходи до моделювання вихідного рівня довіри на ринку фінансових послуг та проаналізовано основні його параметри. Обґрунтовано концептуальні положення функціонування механізму розвитку ринку фінансових послуг на основі формування інституту довіри й поглиблено науково-прикладні засади ідентифікації стратегічних імперативів підвищення рівня фінансової довіри в українському суспільстві.

Ключові слова: фінансова послуга, ринок фінансових послуг, довіра, економічна довіра, інститут фінансової довіри, інфраструктура фінансової довіри, фінансові ресурси.

АННОТАЦИЯ

Дубина М. В. Развитие рынка финансовых услуг Украины на основе формирования института доверия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. Черниговский национальный технологический университет МОН Украины, Чернигов, 2018.

Диссертация посвящена исследованию теоретических, методологических и методических основ функционирования рынка финансовых услуг Украины на основе формирования института доверия и разработке практических рекомендаций по развитию такого рынка.

Раскрыта сущность рынка финансовых услуг как системы с определением его структуры, сегментного состава, основных функций и факторов, которые могут изменять развитие такого рынка. Проведен анализ природы доверия как неформального фактора, влияющего на функционирование указанного рынка, исследованы его виды и обоснована сущность дефиниции «финансовое доверие». Сформулированы на основе синтеза системно-синергетического и институционального подходов методологические положения исследования коэволюции института доверия и рынка финансовых услуг путем выявления её закономерностей и принципов; использование процессуально-детерминистского подхода позволило определить базовые модели такого процесса.

Разработана методика оценки текущего состояния рынка финансовых услуг, которую предложено осуществлять с помощью применения двумерной согласованной системы научных подходов: системного и секторального. Также определены концептуальные подходы к моделированию исходного уровня доверия на рынке финансовых услуг и проанализированы основные его параметры. Обоснованы концептуальные положения функционирования механизма развития рынка финансовых услуг на основе института доверия и углублены научно-прикладные основы идентификации стратегических императивов повышения уровня финансового доверия в украинском обществе.

Ключевые слова: финансовая услуга, рынок финансовых услуг, доверие, экономическая доверие, институт финансового доверия, инфраструктура финансового доверия, финансовые ресурсы.

ANNOTATION

Dubyna M. V. Development of the financial services market of Ukraine based on creation of the institute of trust. – Manuscript.

Thesis for the Doctor's degree of Economics in the specialty 08.00.08 – money, finances and credit. Chernihiv National University of Technology of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv, 2018.

The thesis is devoted to the research of theoretical, methodological and methodical principles of the financial services market functioning in Ukraine based on the institute of trust establishment and development of practical recommendations for its development.

The essence of the financial services market as an integral system with the definition of its structure, segment composition, main functions and factors that are able to change this market development is revealed. An analysis of trust nature as an informal factor influencing the specified market functioning is conducted, its species are investigated and the necessity of introducing into the categorical apparatus of

economic science the definition of «financial trust» is substantiated. Based on the synthesis of system-synergetic and institutional approaches, methodological foundations of the co-evolution study of the institute of trust in the financial services market by identifying the basic laws (substantial conditionality, ontological combination, dynamics determination) and principles of the mentioned process (dynamism, interdisciplinarity, stable correlation, synergism, mutual determinism, quantification and elasticity) are formulated, which allowed to substantiate principles of formation, existence and development of the financial services market, as well as principles of emergence, evolution and formation of a trust institution. Knowledge of co-evolution principles of the financial services market and the trust institute made it possible to identify basic models of such a process. This was implemented through use of the procedural-deterministic approach.

A methodology for assessing the current state of the financial services market is produced, which is proposed to be implemented through the application of a two-dimensional, coherent system of scientific approaches: sectoral and systemic. This allowed conducting a diagnosis of the current state of the financial services market. In addition, conceptual approaches to modeling the initial level of trust in the financial services market are proposed and the main parameters of it are analyzed. The outline provided the opportunity to identify a complex of systemic problems of this market development, which were analyzed and substantiated through the prism of ensuring the growth of the financial trust level within its boundaries.

Through conceptualization of the process of systematization of the financial services market, expediency of developing the doctrine of its development and its implementation into the system of the produced strategic documents development of the defined market is proved. Scientific and applied positions of the development mechanism of the financial services market functioning on the basis of the trust institution establishment and in-depth scientific and applied principles of identifying strategic imperatives for raising the financial trust level in Ukrainian society are determined.

Keywords: financial service, financial services market, trust, economic trust, institute of financial trust, infrastructure of financial trust, financial resources.